

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

24^e JAARGANG

WOENSDAG 4 OCTOBER 1939

No. 1240

COMMISSIE VAN REDACTIE:

P. Lieftinck; N. J. Polak; J. Tinbergen;
H. M. H. A. van der Valk; F. de Vries.

M. F. J. Cool — Secretaris van de Redactie.

Redactie-adres: Pieter de Hoehweg 122, Rotterdam.
Aangetcekkende stukken: Bijkantoor Ruigeplootweg.
Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.

Advertenties voorpagina f 0,50 per regel. Andere pagina's f 0,40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van abonnementen en advertenties: Nijgh & van Ditmar N.V., Uitgevers, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage. Postchèque- en giro-rekening No. 145192.

Abonnementsprijs voor het weekblad franco p. p. in Nederland f 16,—. Abonnementsprijs Economisch-Statistisch Maandbericht f 5,— per jaar. Beide organen samen f 20,— per jaar. Buitenland en Koloniën resp. f 18,—, f 6,— en f 23,— per jaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad en het Maandbericht gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties.

INHOUD:

	Blz.
De Hooge Raad van Arbeid 4 October 1919 — 4 October 1939 door Mr. Ir. A. W. Quint.....	732
Voedselvoorziening in oorlogstijd door Dr. W. K. H. Feuilletau de Bruyn.....	733
De organisatie van onze graanvoorziening door Jan Schilthuis.....	736
Discontopolitiek en staatsinterventionisme op de geld- en kapitaalmarkt in Engeland door C. A. Klaasse	738
Het sluitstuk van de coördinatie van het vervoer door Prof. Mr. C. W. de Vries.....	739
AANTEKENINGEN:	
Oorzaken van de concentratie in de Amerikaanse automobiellindustrie	740
Molestverzekeringsmaatregelen vóór den oorlog ..	743
MAANDIJFERS:	
Indexcijfers van Nederlandsche aandelen	743
ONTVANGEN BOEKEN	745
Statistieken:	
Verkorte opgave der Groothandelsprijzen	744
Geldkoersen-Wisselkoersen-Bankstaten	745, 746

GELD-, KAPITAAL- EN WISSELMARKT.

De wisselmarkt is in de verslagweek uitermate rustig geweest zonder fluctuaties van beteekenis. Het Pond Sterling bleef voortdurend binnen de officieele bied- en laatkoersen, te Londen vastgesteld, zoodat de tijdelijk bestaande divergentie tusschen binnen- en buitenlandschen Pondenkoers de heele week achterwege is gebleven. Men mag aannemen, dat die situatie blijft bestaan zolang niet meer afdoende maatregelen worden genomen om werkelijk te komen tot een blokkade van Pondsaldi, indien het daartoe ooit zal komen. Kon men de vorige week nog veronderstellen, dat de „toenadering” tusschen de beide Pondenkoersen een gevolg was geweest van een ruime vraag naar Sterling en uit hoofde van dekking van baisse-operaties, en als gevolg van de opzegging door de Engelsche banken van aan het buitenland verleende credieten, deze week moest men wel aannemen, dat de Engelsche monetaire autoriteiten de hand in het spel hadden, nu de koersen te Londen en elders zoo merkwaardig zuiver met elkaar in contact bleven.

De Gulden was evenmin noemenswaard veranderd. Dollars schommelden binnen vrij nauwe grenzen tusschen 1.87 en 1.88¼. De omzetten waren over het algemeen zeer gering, en betrekkelijk kleine posten konden soms een op- of neerwaartschen druk uitoefenen, temeer omdat de arbitragemogelijkheden zoozeer gekortwiekt zijn.

De Belga lag over het algemeen nogal aangeboden. Zwitsersche Francs schommelden slechts weinig. Fransche Francs bewogen zich in overeenstemming met den Sterlingkoers.

Op zichzelf is het natuurlijk in het begin van een oorlogsperiode heel merkwaardig, dat er zoo weinig beweging in de koersen zit. Eenerzijds is dat toe te schrijven aan het feit, dat voor de valuta's, waarvoor koersverandering verwacht werd, dit in zeer korten tijd is tot stand gekomen in een mate, die overeenkomt met de beweging gedurende den geheelen vorigen oorlog. En anderzijds zijn de monetaire autoriteiten er reeds jarenlang aan gewend om regulerend in de markt op te treden, en men heeft die gewoonte reeds onmiddellijk weer hersteld, nadat men een koersval had toegelaten tot een peil, dat men voorlopig als limiet beschouwt. In dat licht bezien is de betrekkelijk onbewogen houding van de wisselmarkten, nadat de nieuwe — wellicht tijdelijke — evenwichtstoestand is bereikt, feitelijk heel logisch.

De geldmarkt hier te lande blijft neiging tot verruiming vertoonen. Dit was reeds gebleken uit de inschrijving op schatkistpapier, waarvan wij de resultaten in ons vorige overzicht vermeld hebben, en ook sindsdien is nog een lichte verbetering ingetreden. Driemaandspapier gaat nu op 2½, jaarspapier op 3½ pCt.

De beleggingsmarkt heeft in de laatste dagen een opmerkelijke verbetering getoond. Blijkbaar is men van meening, dat de markt, toen in zeer korten tijd een zeer belangrijke toekomstige rentestijging in het koerspeil werd verdisconteerd, wel wat hard van stapel is geloopt.

DE HOOGHE RAAD VAN ARBEID 4 OCTOBER 1919 — 4 OCTOBER 1939.

Oprichting.

Het feit, dat 20 jaar geleden een Koninklijk Besluit werd geteekend „tot vaststelling van den Algemeenen Maatregel van Bestuur, houdende instelling van den Hoogen Raad van Arbeid” (K.B. van 4 October 1919, Stbl. 1919 No. 591), geeft aanleiding aan het bereiken van dezen mijlpaal een enkel woord te wijden.¹⁾ De toenmalige Minister van Arbeid, Prof. Mr. P. J. M. Aalberse had de instelling van dit College als eerste punt op zijn programma vermeld. De bedoeling zat daarbij voor, dat de Staat terug zou treden ten behoeve van het georganiseerde bedrijfsleven. Uit verschillende redevoeringen, in de Tweede Kamer door hem gehouden, blijkt, dat hem voor oogen zweefde een stelsel, waarbij de georganiseerde bedrijfsgenooten het onderling over bepaalde regelingen eens worden, waarna dan de Overheid hieraan haar sanctie zou verlenen.²⁾ Het kader, waarin deze procedure, waarbij men vanzelf denkt aan de latere algemeene verbindendverklaring van C.A.O.'en, zich zou afspelen, zou dan worden gevormd door den Hoogen Raad van Arbeid. Al is deze den Raad toegedachte functie niet verwezenlijkt, wel kan men dit zeggen ten aanzien van den wensch der toenmalige Regeering om een nauwen band tusschen Overheid en bedrijfsleven te scheppen.

Bij zijn installatierede, gehouden op 14 Februari 1920, drukte de Voorzitter van den Raad, Minister Aalberse, dit als volgt uit:

„De Hooge Raad van Arbeid zal zijn de trait d'union tusschen Maatschappij en Overheid, — een permanente vertegenwoordiging van het volle sociale leven bij de organen van den Staat, — een instelling van georganiseerd overleg tusschen de vereenigingen van werkgevers en arbeiders enerzijds en het Ministerie van Arbeid anderzijds.”

Samenstelling.

Dat het bedrijfsleven in zijn verschillende schakeeringen inderdaad volledig tot zijn recht kan komen, valt dadelijk op, indien men de samenstelling van den Raad beziet.

Deze is in de huidige formatie:

- 6 ambtenaren,
- 13 wetenschappelijke leden,
- 16 werkgevers-leden,
- 16 werknemers-leden.

Tegenover 32 vertegenwoordigers van het bedrijfsleven staan dus 19 leden van de z.g. „derde groep”, de groep die in de conceptie van Minister Aalberse de leiding had moeten nemen bij het verkrijgen van overeenstemming tusschen werkgevers en werknemers. Hoewel deze taak haar niet is toebedeeld, speelt de 3e groep toch een zeer belangrijke rol in den Raad. Niet alleen, dat de Commissies van praeadvies (waarover nader) steeds door een lid dezer groep gepresideerd worden, ook verder levert zij de deskundigen, die bij de zoo uiteenlopende onderwerpen steeds de noodige voorlichting verstrekken.

Terwijl de werknemersgroep bestaat uit 4 delegaties van de voornaamste vakcentrales (waarbij het aantal zetels telkens verband houdt met het ledental³⁾), zijn van werkgeverszijde, behalve de verschillende centrale organisaties, ook nog bepaalde vakverenigin-

¹⁾ Door het totstandkomen van de Wet op den Hoogen Raad van Arbeid van 24 December 1927, Stbl. 407 is deze regeling in plaats van genoemd K.B. getreden.

²⁾ Vgl. Josephus Jitta en Bisschop Boele — „Sociale Wetgeving”, blz. 59.

³⁾ De verdeling is thans als volgt: Nederlandsch Verbond van Vakverenigingen 7 leden; R.K. Werkliedenverbond in Nederland 4 leden; Chr. Nationaal Vakverbond in Nederland 3 leden en Nederlandsche Vakcentrale 2 leden. Een vijfde vakcentrale, het Nationaal Arbeidssecretariaat, is sinds 1936 niet meer in den Raad vertegenwoordigd.

gen vertegenwoordigd. Terwijl toch de industrie, middenstand en landbouw ieder door de centrales van drieërlei richting vertegenwoordigd zijn, treft men verder nog aan een drietal vertegenwoordigers van resp. de Scheepvaartvereenigingen Noord en Zuid, de Vereeniging tot behartiging van de belangen der Limburgsche Mijnindustrie en den Nederlandschen Tuinbouwraad. De bedoeling heeft hierbij voorgezet, om tot een zoo afzijdig mogelijke vertegenwoordiging van het bedrijfsleven te komen; dezelfde ratio heeft gegolden voor de opnemng van de Nederlandsche Maatschappij voor Nijverheid en Handel.⁴⁾ Niet ieder dezer laatste organisaties behoort in strikten zin tot de „vereenigingen van werkgevers”, waarvan zoowel artikel 2, vierde lid van het K.B. van 4 October 1919, als artikel 2, derde lid van de Wet van 24 December 1927 spreken.

Merkwaardig is de poging in 1927 aangewend, om den Raad te maken tot een algemeen sociaal en economisch adviescollege. Het toenmalige Kamerlid Prof. Veraart toch heeft bij amendement voorgesteld, in de Wet op te nemen, dat de Raad van advies zou dienen over onderwerpen, welke de belangen van arbeid, handel en nijverheid raken. De Tweede Kamer heeft echter op voorstel van den Voorzitter dit amendement ontoelaatbaar verklaard.

Bezien wij thans de „derde groep”, dan valt deze uiteen in 2 categorieën, de wetenschappelijke leden⁵⁾ en de ambtelijke leden. In eerstgenoemde categorie treffen wij aan een belangrijk aantal hoogleeraren en andere deskundigen, den Voorzitter van de Nederlandsche Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst, alsmede een tweetal vrouwen. Tot de ambtelijke leden behooren, behalve den Secretaris-Generaal van Sociale Zaken en den Directeur-Generaal van den Arbeid, de Directeur van het Centraal Bureau voor de Statistiek, de chefs der afdelingen Arbeid en Arbeidersverzekering van het Departement en de Directeur van den Rijksdienst der Werkloosheidsverzekering en Arbeidsbemiddeling.

Opgemerkt worde, dat de Hooge Raad van Arbeid tot nu toe het eenige door de Regeering ingestelde algemeene college is, waarin het geheele bedrijfsleven organisch vertegenwoordigd wordt. In tegenstelling met name tot den Economischen Raad, bestaande uit 15 leden, die als deskundigen door de Kroon worden benoemd; intusschen is bij de herbenoeming van den Economischen Raad bij Koninklijk Besluit van 21 Februari 1938 een lid aangewezen, behoorende tot den kring der georganiseerde werknemers. Trouwens ook in verscheiden commissies van den Economischen Raad hebben vertegenwoordigers van werkgevers- en/of werknemerscentrales zitting⁶⁾.

Een belangrijk punt is dat van het presidium. Aanvankelijk was de Minister ambtshalve Voorzitter van den Raad⁷⁾, terwijl een plaatsvervangend Voorzitter door de Kroon uit de z.g. wetenschappelijke leden werd aangewezen.

Sinds de wettelijke regeling is echter de Raad in de keuze van zijn presidium geheel autonoom⁸⁾. Als Voorzitter heeft tot zijn overlijden gefungeerd Mgr. Prof. Dr. W. H. Nolens, sindsdien Prof. Mr. P. J. M. Aalberse. De plaatsvervangende Voorzitters worden gekozen uit de werkgevers- en werknemersgroep en wisselen elkaar jaarlijks in rangorde af.

⁴⁾ Ook in den Nijverheidsraad is deze naast de 3 centrale werkgeversorganisaties vertegenwoordigd.

⁵⁾ Zoowel K.B. als Wet duiden deze groep aan als „personen die studie hebben gemaakt van sociaal-economische vraagstukken of van sociale wetgeving”.

⁶⁾ Dit berust op bepalingen in de desbetreffende wetten, waarbij deze vaste commissies zijn voorzien, bijv. de wet tot het algemeen verbindend en onverbindend verklaren van Ondernemersovereenkomsten 1935.

⁷⁾ Zie hierover Josephus Jitta t.a.p. blz. 62/63.

⁸⁾ De Voorzitter behoeft zelfs volgens artikel 2, vierde lid geen lid van den Raad te zijn.

Werkwijze.

Wat de werkwijze van den Raad betreft, zij vooropgesteld, dat het zwaartepunt voor zijn werkzaamheden in de commissies gevonden wordt. Terwijl bij de oprichting van den Raad een reeks vaste commissies⁹⁾ werd ingesteld, is dit systeem later verlaten en heeft men zich bepaald tot commissies ad hoc, zij het, dat in 1937 een vaste commissie is ingesteld op grond van de Wet tot het algemeen verbindend en onverbindend verklaren van bepalingen van C.A.O.'en. In deze commissies kunnen ook niet-leden van den Raad worden benoemd, van welke mogelijkheid veelvuldig gebruik gemaakt wordt. Hierdoor wordt bereikt, dat voor een bepaald onderwerp de toonaangevende deskundigen kunnen worden ingeschakeld. De aldus opgestelde praeadviesen worden dan als regel in de plenaire vergadering van den Raad behandeld, welke behandeling meestentijds niet veel meer inhoudt dan een registratie van de meening van dit college over verschillende door de Commissie opgestelde vraagpunten. De Minister pleegt deze plenaire vergaderingen bij te wonen.

In spoedeisende gevallen of wel bij adviezen van technischen aard, gaat het advies rechtstreeks naar den Minister, waartoe de Voorzitter de bevoegdheid bezit. Ook bij de adviezen inzake algemeen verbindendverklaring van C.A.O.'en wordt deze verkorte procedure gevolgd.

Het zou te ver voeren, hier stil te staan bij de reorganisatie van den Raad, welke in 1927 haar beslag kreeg. Over de wettelijke regeling had de Raad eerst zelf advies¹⁰⁾ uitgebracht. Slechts zij aangestipt, dat verschillende suggesties van den Raad in het latere wetsontwerp zijn overgenomen. In het algemeen waren deze gericht op het toekennen aan den Raad van een zoo groot mogelijke zelfstandigheid, o.m. tot uiting komend in de regeling van het voorzitterschap en het toekennen van het recht van initiatief¹¹⁾. Speciaal deze laatste bevoegdheid heeft in de practijk een groote beteekenis gekregen, waartoe o.a. gewezen kan worden op een drietal zeer belangrijke rapporten, resp. inzake de wettelijke verkorting van den arbeidsduur¹²⁾, inzake den invloed van het arbeidsloon op den kostprijs¹³⁾ en inzake de blijvende werkloosheid¹⁴⁾.

Aldus is de Raad niet meer tot een passieve houding gedoemd, doch kan hij uit eigen beweging onderwerpen, die in zijn kring leven, aan de orde stellen.

Overziet men het geheele terrein, dan kan worden vastgesteld, dat in de 20 jaar van zijn bestaan door den Raad 121 adviezen zijn uitgebracht, waarvan 18 betrekking hadden op verbindendverklaring van C.A.O.'en; 15 hiervan zijn gepubliceerd. Van de overige zijn, voorzover vastgesteld door de plenaire vergadering, de conclusies in de betreffende perscommuniqué's opgenomen.

Tot de bekendste adviezen behooren die inzake de bedrijfsorganisatie (1923), herziening der sociale verzekering (1923), verbindendverklaring van C.A.O.'en (1926), vereenvoudiging openbare uitvoeringsorganen der sociale verzekering (1929), Bedrijfsradenwet (1931), wijziging Ongevallenwet 1921 (1938), Kinder-

⁹⁾ Vooral de Commissies XI (sociale verzekering) en XII (bedrijfsorganisatie) hebben een zekere vermaardheid gekregen.

¹⁰⁾ Advies over de reorganisatie van den Hoogen Raad van Arbeid 1925.

¹¹⁾ Een ander onderwerp, waarvoor in die dagen groote belangstelling bestond, was het stemrecht der ambtenaren. Een amendement-Kortenhorst om dezen functionarissen slechts een raadgevende stem te geven, is door de Tweede Kamer met 54 tegen 14 stemmen verworpen.

¹²⁾ Rapport inzake een wettelijke verkorting van den arbeidsduur tot bestrijding van de Crisiswerkloosheid (1933).

¹³⁾ Onderzoek naar den invloed van het arbeidsloon op den kostprijs der producten (1933).

¹⁴⁾ Rapport over het onderzoek naar de „blijvende werkloosheid” en haar bestrijding (1939).

bijslagverzekering (1938) en inzake de verplichte werkloosheidsverzekering (1939), alsmede de 3 reeds geciteerde rapporten op eigen initiatief uitgebracht.

Met de adviezen is voor een zeer groot deel rekening gehouden; slechts in 15 gevallen kan worden vastgesteld, dat de Regeering er geheel of grotendeels van afgeweken is. Van verschillende zijden is wel eens opgemerkt, dat de waarde der adviezen vooral ligt in een juiste groepeerings der argumenten pro en contra; aan de meening der minderheid pleegt dan ook in de adviezen een ruime plaats te worden ingeruimd.

Als instelling van georganiseerd overleg met het bedrijfsleven heeft de Raad zeker aan de verwachtingen voldaan; hij heeft zich een blijvende plaats in het Nederlandsche Staatsbestel weten te veroveren. Verschillende bewindslieden hebben zich in waardeerdend zin over het college uitgesproken.

Dat de Hooge Raad van Arbeid nog in lengte van jaren een nuttige functie moge vervullen, is de wensch van schrijver dezer regelen.

Mr. Ir. A. W. QUINT.

VOEDSELVOORZIENING IN OORLOGSTIJD.

In de jaren 1914—1918 is afdoende gebleken, dat onze voedselvoorziening bij een conflict in Europa op den langen duur ernstig in gevaar kan komen. Mocht ook het huidige conflict van zeer langen duur blijken te zijn, dan is de kans groot, dat onze voedselvoorziening veel eerder in gevaar zal komen dan tijdens den wereldoorlog het geval was. Want de belligerenten zullen thans de maatregelen, die zij tijdens den wereldoorlog pas geleidelijk aan doorvoerden, in versneld tempo trachten toe te passen.

De hongerblokkade 1914—1918.

Zooals bekend is, was de hongerblokkade, die de Geallieerden in 1914—1918 tegen Duitschland toepasten, een van de hoofdoorzaken, waardoor dit land de nederlaag heeft geleden. Want door die hongerblokkade werd de weerstand van de burgerbevolking gebroken, die van de militairen verlamd. De gevolgen van die hongerblokkade zijn dan ook voor de Deutsche burgerbevolking verschrikkelijk geweest. Tijdens den wereldoorlog sneuvelde ongeveer een millioen soldaten aan het front. Maar de oorlogsstatistiek toont aan, dat er tengevolge van de hongerblokkade $\frac{1}{4}$ millioen burgers om het leven kwam.

Tijdens de hongerblokkade werd niet alleen de voedseltoevoer over zee naar Duitschland afgesneden, maar zorgden de Geallieerden er door tal van maatregelen voor, dat Duitschland geen voedsel via de neutrale landen kon betrekken. Om deze redenen kwam het al spoedig tot zoogenaamde „rationing agreements” met verschillende neutrale landen, waaronder ook Nederland behoorde. Daarbij werd overeengekomen, dat de te importeerende hoeveelheden van verschillende artikelen het gemiddelde van een bepaald aantal jaren vóór 1914 niet mochten te boven gaan. Maar al spoedig bleek, dat, indien men deze voor-oorlogsche gemiddelden aan granen, veekoeken, kunstmeststoffen enz. toeliet, een surplusproductie ontstond, die door de neutrale landen naar Duitschland kon worden uitgevoerd. Om dit tegen te gaan, pasten de Geallieerden het stelsel van „forcible rationing” toe, waarbij een zoodanige hoeveelheid voedsel en grondstoffen ten inleveren in de neutrale landen werd toegelaten, dat deze ternaauwer nood in hun eigen voedselbehoefte konden voorzien.

Dit stelsel heeft in de practijk tot de grofste willekeur aanleiding gegeven en naarmate de oorlog langer duurde, greep een voortdurend scherper wordende afsnijding van onzen voedsel- en grondstoffen-toevoer over zee plaats. Langzamerhand werd de Noordzee in één groot mijnenveld herschapen, waarin enkele doorgangen voor den neutralen handel wa-

ren uitgespaard, die geleidelijk aan voor de scheepvaart werden afgesloten. Tenslotte bleef er alleen nog maar in het Noorden een doorgang open. Duitsland liet tenslotte het verkeer door die vaargeul nog alleen maar toe, mits een neutraal schip een Duitsch vrijgeleide aanvaarde. Doch het spreekt vanzelf, dat een dergelijk vrijgeleide slechts werd gegeven, indien geen goederen aan boord waren, die de Geallieerden ten goede zouden komen.

Toen volgde echter op 27 Augustus 1918 de verklaring van Frankrijk, dat een schip, dat een dergelijk vrijgeleide zou aanvaarden, zou worden prijsverklaard. Begin September 1918 werd dus praktisch al het overzeeverkeer van Nederland afgesneden en werd dus ook voor Nederland de hongerblokkade effectief. Dit neemt intusschen niet weg, dat tengevolge van het stelsel van „forcible rationing” in ons land al vóór September 1918 een ernstige voedselschaarschte was ontstaan. Zoo bleek het bijv. onvermijdelijk om een groot deel van onzen varkensstapel af te slachten, die dan ook van 1.350.200 in 1913 naar 600.100 stuks terugliep. Van een echte hongerblokkade kan echter pas na begin September 1918 worden gesproken en deze heeft gelukkig niet krachtig door kunnen werken, omdat enkele maanden later de wapenstilstand werd gesloten.

Bovendien doet een algeheele afsluiting van veevoeder en kunstmest pas na geruimen tijd haar invloed op de productie van landbouw en veeteelt gevoelen en zeker had die productie op het einde van den oorlog nog niet het dieptepunt bereikt, waarop deze bij een langdurige afsluiting van den aanvoer over zee zou zijn ineengezakt. De statistische cijfers van eind 1918 geven dus geen beeld van den toestand, die ongeveer anderhalf jaar na de instelling der hongerblokkade zou hebben geheerscht.

Een veel beter beeld van het productieniveau waarop de landbouw en veeteelt onder die omstandigheden zouden terugvallen, verkrijgt men dan ook door de bestudeering van de Duitsche landbouwstatistieken van den wereldoorlog. Deze leeren bijv., dat het slachtgewicht van koeien van ongeveer 240 kg in 1914 terugviel op 90 tot 110 kg in 1918, terwijl dat van stieren en ossen van respectievelijk 310 en 340 kg terugliep tot 130 en 145 kg. De totale productie van den Duitschen landbouw en veeteelt bedroeg in 1918 nog maar 36 pCt. van die van 1913, terwijl de import van landbouwproducten op 2 pCt. was teruggevallen.

Vergelijking met de situatie in Duitsland tegen het eind van den oorlog.

Toch mag men deze laatste cijfers niet zonder meer als leidraad nemen voor de Nederlandsche bodemproductie tijdens een hongerblokkade. Zoo had de Duitsche landbouw in de jaren van den vorigen oorlog te kampen met een groot gebrek aan paarden en volwaardig trekvee, terwijl men op het platteland bovendien voortdurend te lijden had onder een groot tekort aan mannelijke arbeidskrachten. Wel hebben de Duitsche vrouwen in de oorlogsjaren op het platteland zeer hard gewerkt, zoodat mede tengevolge van overwerking bij matige of onvoldoende voeding het aantal sterfgevallen tengevolge van tuberculose in de jaren 1917 en 1918 zich sterk in stijgende lijn bewoog, terwijl het aantal ziektegevallen der onderlijfsorganen als een gevolg van het heffen van zware lasten en het gebrek aan vet in de buikholte sterk toenam. Mannelijke werkkrachten bleken voor verschillende werkzaamheden niet door vrouwelijke vervangen te kunnen worden.

Maar ook hier zijn thans de toestanden in den Nederlandschen landbouw niet dezelfde als in den Duitsche tijdens den wereldoorlog. Want in Duitsland waren tijdens den wereldoorlog nagenoeg alle strijdbare mannen onder de wapenen geroepen, terwijl in Nederland van de lichten, die thans zijn

gemobiliseerd, 700.000 à 800.000 man zijn vrijgeloot.

Voorts dient men er bij vergelijkingen met de situatie van de voedselvoorziening in de jaren van den vorigen oorlog rekening mede te houden, dat weliswaar de totale oppervlakte aan cultuurgrond in Nederland van 2.55 miljoen hectare in 1918 op rond 2.62 miljoen hectare in 1939 is gestegen, maar dat ook het aantal zielen in dien tijd van 6.7 miljoen op 8.8 miljoen is gekomen. Daar staat weer tegenover, dat ook de productie per hectare in de veeteelt en bij den verbouw van verschillende gewassen is gestegen.

Bij algeheele afsluiting van den aanvoer van overzee zullen wij niet kunnen beschikken over ongeveer 1¼ miljoen ton voedergranen en pl.m. 600.000 ton veekoeien, die jaarlijks worden ingevoerd. Ook zal er een jaarlijksch tekort zijn aan 650.000 ton fosfaatmeststoffen, terwijl vermoedelijk slechts een deel van de 400.000 ton kalimeststoffen in verband met transportmoeilijkheden uit Duitsland zal kunnen worden betrokken. Al is er dus thans een groot surplus aan landbouw- en veeteeltproducten voor export beschikbaar, zoo is het geenszins uitgesloten, dat dit surplus in een tekort omslaat, als de aanvoer over zee van grond- en hulpstoffen wordt afgesneden. Het is dan ook dringend noodig, dat krachtige maatregelen worden genomen, teneinde dit te voorkomen. Geschiedt dit tijdig, en op de juiste wijze, dan is het mogelijk om het tijdstip, waarop de honger aan de deur klopt, aanzienlijk naar de toekomst te verschuiven.

Dit is iets, dat voor ons volk van het grootste belang kan blijken te zijn. *Want, indien de wereldoorlog langer had geduurd, zouden wij op den duur voor de keuze zijn gesteld om te verhongeren of aan den strijd deel te nemen.*

De te verwachten maatregelen in dezen oorlog.

Ook in den tegenwoordigen oorlog moet men er rekening mede houden, dat de belligerenten maatregelen zullen nemen in het belang van hun economische oorlogvoering, waarbij men de belangen der neutralen niet altijd zal ontzien. Zoo bepleit Einzig¹⁾ in zijn werk, dat begin 1939, dus lang voor het uitbreken van den oorlog, verscheen, het nemen van maatregelen om te voorkomen, dat aan Duitsland via de neutralen, dus ook via Nederland, voedselvoorraden zouden worden toegevoerd en hij zegt: „It is essential that in a future war such abuses should be prevented by the limitations of the volume of goods allowed to pass a blockade to neutral countries. Their average consumption during the preceding years should be made the legitimate requirements during the next war.” Dit is dus een aanbeveling om weer te beginnen met „rationing agreements” ter inleiding van „forcible rationing”, zoodra de oorlogsomstandigheden daartoe noodzaken.

De Engelsche Regeering schijnt Einzigs gematigde advies niet te willen opvolgen. Volgens de uitspraak van een bij „uitstek bevoegde autoriteit” zou, ingevolge een mededeeling van den Londenschen correspondent van het Algemeen Handelsblad van Zondag 24 September l.l., de invoer van grondstoffen voor industrie, landbouw en veeteelt door de Engelsche regeering slechts in zooverre worden toegestaan, dat een eventueel exportsurplus wel de Geallieerden en de neutralen, maar niet Duitsland ten goede zou komen. Engeland schijnt er verder naar te streven, om door de neutrale landen een administratieve instantie (niet is bedoeld een particuliere, zooals de N.O.T.) te doen scheppen, die kan garanderen, dat de neutrale scheepvaart en handel niet ten bate van zijn tegenstander zullen komen. Blijkbaar wordt hier dus gezinspeeld op een Regeeringsbureau met een-

¹⁾ Paul Einzig. Economic problems of the next war, p. 56.

zelfde taak als de N.O.T. uit de jaren van den wereldoorlog²⁾).

Dit zou dus beteekenen, dat Engeland de periode van de „rationing agreements” uit den wereldoorlog wil overspringen en direct wil overgaan tot „forcible rationing”.

Duitschland ziet daarentegen de oplossing van een gegarandeerde economische neutraliteit daarin, dat iedere neutrale staat zijn normaal ruilverkeer ook tijdens een oorlog voortzet, volgens den maatstaf van den omvang in vredestijd, een toestand, waarbij het het meeste belang heeft.

Het vraagstuk van ons internationale ruilverkeer onder den tegenwoordigen oorlogstoestand in Europa leent zich thans en in dit weekblad niet voor een behandeling in het openbaar. Intusschen vereischt het nemen van maatregelen ter handhaving van onze economische neutraliteit niet alleen een grondige kennis van het neutraliteitsrecht, maar ook van de problemen der economische oorlogvoering en van de maatregelen, die door de belligerenten reeds zijn genomen en nog kunnen worden genomen. Overigens bedenke men wel, dat „der Wirtschaftskrieg zu einem jederzeit anwendbaren Druckmittel geworden ist und dasz es keineswegs sicher ist, ob die Neutralen nicht in einem Ernstfall zur Aufgabe ihrer Neutralität gezwungen werden können³⁾”. Op de huidige regering rust dan ook een zeer groote verantwoordelijkheid. Een verkeerde maatregel, die op dit oogenblik genomen zou worden, kan beslissend zijn voor de vraag, of wij in de toekomst al dan niet neutraal zullen kunnen blijven. Uit dien hoofde kunnen enkele opmerkingen over de economische oorlogvoering toch haar nut hebben.

De voedselsituatie in Duitschland bij het begin van den oorlog.

Het is weinig waarschijnlijk, dat een hongerblokade Duitschland in dezen oorlog het onderspit kan doen delven. Duitschland beschikt thans over een belangrijken graanvoorraad. De productie over het oogstjaar 1937/38 bleek 27.5 miljoen ton graan en 0.5 miljoen ton korrelmaïs op te leveren, terwijl het normale jaarverbruik van mensch en dier in Duitschland op 25 à 26 miljoen ton per jaar wordt geschat. Inclusief de voorraden beschikte Duitschland eind September zonder de rollende en varende voorraden over 31 miljoen ton graan. Toch werd op 1 October 1938 het roggemeel nog met 2 pCt. en het tarwemeel met 4 pCt. aardappelmeel vermengd. De „carry over” moet dus eind September van dit jaar minstens 5 à 6 miljoen ton hebben bedragen. De oogst 1939/40 wordt door het Deutsche Rijksbureau van de Statistiek op 27.43 miljoen ton geschat, zoodat er dus in September 1940 een graanreserve van minstens 7 miljoen ton moet zijn. De graanvoorziening in Duitschland kan dus voorloopig gewaarborgd worden geacht en alleen ernstige misoogsten en een sterke achteruitgang van de productie door den oorlogstoestand zou deze misschien pas over eenige jaren in gevaar kunnen brengen. Ook dit is echter in verband met de uitgebreide voorzieningen, die ten aanzien van den graanopslag, beschikbaarstelling van arbeidskrachten, de productie en de distributie enz. zijn genomen, onwaarschijnlijk te achten.

Daarbij komt, dat de aardappeloogst in Duitschland van 46.8 miljoen ton in 1934 is opgevoerd tot 55.3 miljoen ton in 1937, zoodat in de behoefte aan aardappelen ruimschoots kan worden voorzien en deze dan ook niet onder de rantsoeneeringsmaatregelen vallen, die thans genomen zijn. Bovendien behoeft men thans ook niet te vreezen, dat enorme hoeveel-

heden aardappelen door vorst of door kneuzing gedurende het transport, dat in de vorige oorlogsjaren voor een deel in personenwagens moest geschieden, thans nu dit vervoer over het Middelland kanaal kan plaats hebben, verloren zullen gaan.

Voorts heeft men door het nemen van maatregelen van verschillenden aard ook het eiwit-tekort voor een groot deel gedekt. Het kwetsbare punt van de Duitse voedselvoorziening is echter het tekort aan vetten, dat ongeveer de helft van het verbruik bedraagt. Het tegenwoordige distributierantsoen, dat maar 80 gram boter, 60 gram reuzel, 120 gram margarine of *surrogaten* bevat, wat dus op een rantsoen van ongeveer 280 gram vetten in de week, dus 40 gram per dag neerkomt, is wel net op het kantje af om aan de vetbehoefte van een volwassen persoon te voldoen. Niet vergeten moet bovendien worden, dat de *surrogaten* geen vetten zijn, maar gelei, keukenstroop enz. Zoolang intusschen ruimschoots aardappelen tegen lage prijzen verkrijgbaar zijn, zal dit vetgebrek zich niet dadelijk ernstig doen gevoelen.

Voor een deel betreft Duitschland die vetten uit Nederland. Maar met betrekking tot de totale vetbehoefte van Duitschland is die import gering. Zoo bedroeg het Duitse vetverbruik in 1936 1.715.000 ton voedingsvetten en 375.000 ton industrievet⁴⁾. De Nederlandsche boterimport in Duitschland bedroeg echter in 1938 maar rond 17.500 ton, *dus ternauwernood 1 pCt. van de totale behoefte aan voedingsvetten*. Zijn varkensvleesch betreft Duitschland in hoofdzaak uit Denemarken, Polen, Letland, Roemenië en Yougo-Slavië. Nederland is dus, wat de vetvoorziening van Duitschland aangaat, voor dit land van weinig beteekenis.

Intusschen staat Duitschland bij de financiering van den aankoop van goederen uit het buitenland voor groote moeilijkheden. Volgens Einzig zou Duitschland inclusief de geheime goudreserves over niet meer dan £50 miljoen aan goud beschikken, terwijl zijn bezit aan deviezen en buitenlandsche waardepapieren niet groot is⁵⁾. Alleen door goederen te exporteeren zal het zich de onontbeerlijke grondstoffen uit het buitenland kunnen aanschaffen. In de Noorsche landen is het dan ook reeds met een krachtig export-offensief begonnen en aan België heeft het zelfs graan ten verkoop aangeboden.

Overigens zullen neutralen, die een clearingverdrag met Duitschland hebben met thans een nadeelig clearingsaldo, dit eerst door goederenimport in Duitschland doen aanzuiveren, met het oog op het risico, dat zij loopen in verband met den oorlogstoestand.

De „strategische” producten in dezen oorlog.

De producten, die in de economische oorlogvoering de beslissing zullen brengen, zijn dan ook niet meer zooals tijdens den wereldoorlog de agrarische voortbrengselen. Het is veeleer het gebrek aan ijzererts en schroot, petroleumproducten, arbeidskrachten, enz., waarmede Duitschland op den langen duur te kampen zal hebben, dat de beslissing zal brengen. Om dit aan te toonen, moge alleen op de ijzerertsvoorziening iets dieper worden ingegaan.

De ijzerertsimport bedroeg in 1938 rond 22 miljoen ton, de schrootimport 1.2 miljoen ton, terwijl de eigen ijzerertsproductie maar 11 à 12 miljoen ton bedroeg. Ondanks de productie van bijna 17 miljoen ton ijzer en 22 miljoen ton staal, (waardoor het niet waarschijnlijk is, dat zeer groote voorraden ijzererts zullen zijn opgeslagen, daar de import en eigen productie van ijzererts daarvoor geheel of bijna geheel moeten zijn verbruikt), was er in Duitschland in 1938

²⁾ Een dezer dagen meldden de dagbladen de instelling van de A(lgemeene) N(ederlandsche) I(nvoer) C(entrale), welke deze taak zou toebedeeld krijgen. (Redactie E.-S.B.)

³⁾ Dr. Rolf Wagenfuhr. *Kriegswirtschaft der Neutralen*. Zie „Der Deutsche Volkswirt” van 1937, blz. 837.

⁴⁾ Vopelius, *Die Deutsche Fettwirtschaft auf neuen Wegen*. Sonderbeilage van de „Deutsche Volkswirtschaft” getiteld „Die landwirtschaftliche Erzeugungsschlacht” p. 18, 1937.

⁵⁾ Paul Einzig l.c. p. 82.

al een ernstige schaarschte aan ijzer en staal⁹⁾. Die schaarschte was zoo groot, dat men zelfs geen staal en ijzer genoeg ter beschikking van de spoorwegen kon stellen om het rollend materieel der spoorwegen op peil te houden.

Neemt men aan, dat Duitschland een leger van 5 millioenen man heeft gemobiliseerd, een cijfer, dat wel zeer aan den lagen kant is (tijdens den wereldoorlog 10 millioenen man), dan zou het jaarverbruik van een dergelijk leger gemiddeld per millioenen man minstens 3.6 millioenen ton ijzer en staal bedragen volgens de oorlogsstatistiek van 1918, dus in totaal per jaar 18 millioenen ton staal en ijzer. Voor de productie van deze hoeveelheid ijzer en staal zouden 13 millioenen ton ruwijzer, 6.5 millioenen ton schroot en 22 millioenen ton erts *boven het burgerverbruik noodig zijn*. Ook al is de eigen ertsvoorziening door de ontginning der Salzgitter-ertsen belangrijk gestegen, zoo zal toch de ertsvoorziening voor de Deutsche regeering een zorgenkind zijn.

Uit het bovenstaande is wel gebleken, dat het voor de Geallieerden geen zin heeft om onze voedselvoorziening te bemoeilijken. Zou men dit toch doen, zoo zou dit in Nederland terecht ernstige ontstemming wekken, terwijl het toch niet mogelijk zal zijn Duitschland daardoor tot capitulatie te dwingen. Ten hoogste kan men er mede bereiken, dat het voedselrantsoen wat minder ruim is in Duitschland.

Nederland's defensief vermogen.

Het politieke, militaire en economische defensief vermogen van Nederland is in sterke mate afhankelijk van de vraag, in hoeverre wij in onze voedselbehoefte kunnen voorzien bij een gedeeltelijke, dan wel algeheele afsluiting van onzen aanvoer over zee. Er is op dit gebied nog zeer veel te bereiken. Van een paniekstemming of kleinmoedigheid behoeft geen sprake te zijn, mits de noodige maatregelen snel en naar een goed overwogen plan worden genomen. Zoo is het b.v. noodzakelijk, dat door het opvoeren van het uitmaantalpercentage van het meel tot 80 pCt., rantsoeneering van meel voor banketbakkerszaken, op het meelverbruik wordt bezuinigd. Want door het toepassen van deze maatregelen zal het mogelijk zijn, het verbruik van ongeveer zes weken meel per jaar van ons volk uit te sparen.

Het is een communis opinio van alle Deutsche schrijvers over de voedselvoorziening van Duitschland tijdens den wereldoorlog, dat vooral in de eerste oorlogsjaren enorme hoeveelheden voedsel zijn verkwest, waardoor dit land in de laatste oorlogsjaren onzegbaar leed heeft moeten lijden. Ook Engelsche schrijvers hebben aangedrongen op onmiddellijke restricties op het verbruik van levensmiddelen en van voor het levensonderhoud onmisbare goederen. Doel van dergelijke restricties is niet alleen het zuinig gebruik van voorraden te bevorderen, maar ook besparing van tonnage en van convoieerende oorlogsschepen, die bovendien aan vernietiging bloot staan, te verkrijgen, omdat anders daardoor de kosten der voedselvoorziening belangrijk zouden kunnen stijgen.

Er is niemand, die kan voorzien, welke wendingen de oorlog in de toekomst kan nemen en voor welke verrassingen de economische oorlogvoering ons nog kan stellen. Maar vast staat, dat een halfverhongerde massa voor iederen staat gevaarlijk kan worden. Zuinig beheer van de voorraden, waarover wij beschikken, is dus dringend geboden.

Dr. W. K. H. FEUILLETAU DE BRUYN.

⁹⁾ Bovenstaande cijfers zijn ontleend aan een artikel in de „Deutsche Volkswirtschaft“ van 1938 No. 29 p. 1067 van H. J. Schneider, getiteld „Das eiserne Weltbild“. Per ton ruw ijzer wordt in Duitschland 1726 kg ijzererts en 61 kg schroot, per ton staal 709 kg ruw ijzer en 381 kg schroot verbruikt.

DE ORGANISATIE VAN ONZE GRAAN-VOORZIENING.

In twee vorige artikelen¹⁾ werd in algemeene trekken een overzicht gegeven van de wijze, waarop de Regeering zich in dezen oorlogstijd den aanvoer van buitenlandsch en de inzameling van binnenlandsch graan denkt, alsmede de distributie van beide, zoo wel voor menschelijk voedsel als voor veevoeder. Uit die artikelen zal den lezer gebleken zijn, dat de Regeering met haar maatregelen het betrachten der zuinigheid met de aanwezige en nog te verkrijgen hoeveelheden op het oog heeft, alsmede een zoo doeltreffend mogelijke aanwending van die goederen.

Van een tekort aan graan en veevoeder kan in ons land eigenlijk niet gesproken worden, want vooral aan binnenlandsche tarwe, rogge, haver en gerst zijn zoo kort na het binnenkomen van den oogst vrij groote hoeveelheden aanwezig. Ook van buitenlandsche tarwe is een niet onbelangrijke voorraad beschikbaar. Van buitenlandsche voedergranen (voornamelijk maïs en gerst) was de voorraad bij het begin van den oorlogstoestand echter klein en ook waren er naar ons land slechts matige hoeveelheden onderweg. Al is er dus geen eigenlijk tekort, zoo dient er toch met de beschikbare hoeveelheden zeer voorzichtig te worden omgegaan, mede met het oog op de onzekerheid omtrent verderen aanvoer uit het buitenland.

Vrees voor uitschakeling van bepaalde handelaren.

De handel erkent ten volle, dat dit laatste noodig is en wanneer hij zich ongerust toont omtrent de gevolgen der Regeeringsmaatregelen en de daarvan te verwachten resultaten en daarop critiek oefent, dan spreekt daaruit geen afkeuring van het streven naar een omzichtig verbruik van het beschikbare graan en veevoeder. Die ongerustheid en critiek hebben betrekking op de uitvoering der genomen maatregelen, alsmede in bepaalde gevallen op die maatregelen zelf. Men neemt gaarne nota van de nadrukkelijke verklaringen der Regeering, dat zij, zoowel bij het verkrijgen als bij het distribueeren van het graan en veevoeder, zooveel mogelijk gebruik wenschte te maken van de bestaande commercieele kanalen en dus den handel zijn plaats wenschte te doen behouden. In vele opzichten brengen de nieuwe maatregelen echter zoo groote wijzigingen in den bestaanden toestand met zich, dat in verscheiden groepen uit handel en industrie de vrees sterk verbreid is, dat velen in hun bedrijf zullen worden geschaad of dat zelfs geheel ten onder zullen zien gaan.

Aan hen, die deze vrees koesteren, kan niet worden tegengeworpen, dat zij zich er niet voldoende van bewust zijn, dat de in Europa uitgebroken oorlog ons noopt tot bijzondere voorzieningen, waarin allen zich hebben te schikken. Integendeel is men in die kringen volkomen doordrongen van den ernst van den toestand, doch velen zijn de meening toegedaan, dat het daarom nog niet noodig is om hun bedrijven te schaden en de taak, welke zij steeds hebben vervuld, meer en meer te laten overgaan naar andere groepen.

Wanneer er minder graan beschikbaar mocht komen, zullen ook zij hun omzet moeten zien vermindern, maar zij zien niet in, waarom die vermindering nu reeds zou moeten geschieden door overheveling van hun werkkring naar anderen. En dat is een der gevolgen, welke in bepaalde bedrijfs groepen verwacht worden van de wijzigingen, welke de Regeering bezig is in te voeren. De op deze verwachting ge gronde ongerustheid doet zich voor in verscheiden groepen, die zich bezighouden met de distributie der voedergranen, de verwerking daarvan tot veevoerders en den verkoop van het veevoeder aan den verbruiker, evenals bij degenen, die de inzameling van het binnenlandsche graan plegen te bezorgen.

¹⁾ Zie: „Nederland's graanvoorziening in oorlogstijd“, E.-S.B. van 13 September jl. en „De organisatie van onze graanvoorziening“ in E.-S.B. van 27 September jl.

Nu de veehouder nog slechts gemengd voeder van nauwkeurig voorgeschreven samenstelling mag betrekken, dreigt tot de vervaardiging dier mengvoeders een aantal der kleinere ondernemers op dit gebied niet meer te worden toegelaten. Het zijn niet de geboden omzichtigheid met het verbruik of de noodzakelijke efficiency bij de aanwending der beschikbare hoeveelheden, welke die beperking van het aantal der mengers eischen, doch zij zou voortspuiten uit den administratieven wensch het toezicht en de contrôle te vereenvoudigen. In aansluiting daaraan wordt er dan over geklaagd, dat de grootere bedrijven de inkrimping van het aantal der kleine ondernemers niet ongaarne zien en zich daarnaar zouden gedragen. Het is mogelijk, dat de ongerustheid over dit alles overdreven is, maar dat die kleinere ondernemers zich niet neerleggen bij hetgeen zij vreezen, laat zich denken. Zij achter een regeling, die hen uitschakelt zonder dat de ernst van den toestand daartoe dwingt, onjuist.

Voorkeur aan bepaalde groepen ongewenscht.

De meeste der bij de distributie van granen en veevoeder betrokken groepen hebben reeds vele jaren haar arbeid verricht naast de landbouw-coöperaties, die voor haar leden de benodigde goederen aankopen. Zoolang de beide bedrijfstvormen zich vrij naast elkaar onder dezelfde ontwikkelingsvoorwaarden met elkaar meten, kan de handel zijn best doen om zich te handhaven en hij is daarin over het algemeen ook geslaagd. Onjuist echter is bevoordeeling van een van beide groepen, die voortspuit uit maatregelen der Overheid. In verschillende deelen van het land nu beklagt de handel zich over bevoordeeling der coöperatie als uitvloeisel der door de Regeering op het gebied der distributie van graan en veevoerders genomen maatregelen. De voorbeelden, welke van zulke bevoordeeling gegeven worden, wijzen niet op onjuistheid der klachten.

Nu zij dadelijk vermeld, dat de Regeering en degenen, die door haar belast zijn met de uitvoering der voorschriften, deze verschijnselen afkeuren. Ook naar hun meening mogen maatregelen der Regeering niet aan een bedrijfsgroep de gelegenheid bieden om op een andere terrein te veroveren. Er wordt dan ook tegen de hier bedoelde bevoordeeling wel degelijk opgetreden, doch vooralsnog zijn de resultaten dikwijls onbevredigend.

De verzekering, dat het euvel toch spoedig verdwenen zal zijn, vermag de belanghebbende handelaren niet gerust te stellen. De vrees, dat hun bedrijven tot verdwijnen gedoemd zijn, hoezeer zij zonder het gebruik, dat hun mededingers van de Regeeringsvoorschriften maken, zich zonder moeite zouden kunnen handhaven, wordt begrijpelijkerwijze bij velen tot ontstemming en ook zij keuren regelingen af, die voor hen leiden tot een benadeeling, welke de ernst van den toestand toch allerminst gebiedt.

De handel in buitenlandsch graan.

Wie tot dusverre een actieve rol heeft vervuld bij den aanvoer van het buitenlandsche graan, heeft zich genoodzaakt gezien, zijn stoomende voorraden en andere inkoopten aan de Regeering over te dragen tot lagere prijs dan de Regeering voor haar verdere aankopen betaalt of waartoe het graan elders kon worden verkocht.

Een grief hebben zij de Regeering daarvan niet gemaakt. Ook worden zij in de gelegenheid gesteld, dat graan weder in de distributie te brengen, terwijl het in de bedraving ligt. Men dien arbeid eveneens te doen verrichten ten aanzien van het voedergraan, dat de Regeering aanvoert en met welks aankoop zij dadelijk bij het uitbreken van den oorlog begonnen is. Deze importeurs zien echter hun zaken, die de laatste jaren reeds onder dikwijls zeer moeilijke omstandigheden gedreven moesten worden, teruggebracht tot een omvang, die begrensd wordt door dien van

den Regeeringsaanvoer en waarin voor hun eigen initiatief nauwelijks nog plaats is. Ook zij zijn zich bewust, dat de oorlogstoestand een onbelemmerde voortzetting van hun bedrijf uitermate bezwaarlijk zou hebben gemaakt, maar velen hunner meenen toch, dat hun meer vrijheid had kunnen worden gelaten om aan den aanvoer mee te werken.

Wat daarvan echter ook zijn moge, het is begrijpelijk, dat ook bij hen ongerustheid bestaat, temeer omdat zij er het grootste belang bij hebben, dat bij de distributie der goederen, die de Regeering hun verkoopt, zij hun afnemers in staat zullen vinden om zich op hun plaats in het distributie-proces te handhaven. Die afnemers zijn dezelfde handelaren en mengers, die zich bedreigd gevoelen door de gevaren, waarvan er zoeven eenige werden opgesomd en ook tot de importeurs breidt zich dus de ongerustheid uit, welke door deze gevaren wordt opgewekt.

Andere gebruikelijke tusschenschakels.

In de vorige artikelen van reeds sprake van de verschillende categorieën van agenten, makelaars, commissionairs, voor wie in het kader van het nauwkeurig geregelde nieuwe systeem niet dezelfde rol is weggelegd, die zij tot dusverre vervulden. Zij ontkomen niet aan de vrees voor hun bestaan, die zoeveel anderen in den hier besproken bedrijfstak vervult. Regelingen zijn echter gedeeltelijk reeds in werking, gedeeltelijk in voorbereiding, die ook voor hen de gelegenheid moeten scheppen, een taak te vervullen, maar onvermijdelijk zal voor velen hunner ook dan de toestand nog ongunstig blijven.

En dan zijn er nog de velen, die bij de inzameling van het binnenlandsche graan betrokken zijn, dat opgeslagen wordt in de daarvoor geschikt geoordeelde pakhuizen. In sommige deelen van het land wordt ook hier bevoordeeling van bepaalde groepen gevreesd. Elders baart de vaststelling der voor den opslag te betalen tarieven nog moeilijkheden wegens verschil van inzicht tusschen Regeering en opslaghouders over de hoogte der tarieven, welke ongetwijfeld een redelijke belooning voor den te verrichten arbeid dienen te bevatten. Intusschen wordt gestreefd naar verwijdering der op dit gebied bestaande onzekerheid, teneinde de voor de geheele voedselvoorziening voor mensch en dier zoo hoogst belangrijke bewaring van het graan zoo goed en doeltreffend mogelijk te doen zijn.

De handel in binnenlandsch graan.

Ook aan de distributie van het binnenlandsche graan hopen de importeurs, die in hun hoofdbedrijf zich zooveel mogelijkheden moeten ontzeggen, te kunnen deelnemen. De wijze, waarop dat zal kunnen geschieden, is hun echter nog niet bekend en veel ongerustheid zal worden weggenomen, wanneer de daartoe te treffen regelingen bekend zullen zijn en naast anderen ook de importeurs hun taak kunnen gaan verrichten.

Uit dit overzicht van een aantal der bezwaren, welke in den handel tegen de op het gebied van granen en veevoeder genomen maatregelen en bestaande voornemens gevoeld worden, is wel gebleken, dat de vrees voor ongewenschte en tevens, ter bereiking van het gestelde doel, onnoodige verschuivingen, alsmede voor het falen van daartegen te treffen maatregelen, daarbij een groote rol speelt. Het is mogelijk, dat die vrees langzamerhand zal blijken, niet geheel gegrond te zijn geweest. Dat zal dan het geval moeten zijn, wanneer werkelijk het geheele samenstel der voornemens van de Regeering in uitvoering is en in overeenstemming met de bedoelingen functioneert.

Volledige kennis bij de samenstellers en uitvoerders der voorschriften van de structuur der distributie en van taak en samenstelling der daarbij betrokken bedrijfsgroepen is daarvoor een noodzakelijke voorwaarde. Het heeft daarom bevreesd gewekt, dat

de Regeering de hier bedoelde nieuwe functionarissen vooral gezocht heeft in agrarischen kring. Bij de leiders der organisatie constateert men over het algemeen den ernstigen wil om in overeenstemming met de in dit artikel reeds vermelde wenschen der Regeering te handelen, mede door het plegen van overleg met belanghebbenden, en groepsbevoordeeling, alsmede onnoodige benadeeling van belanghebbenden, te vermijden en zoo noodig te bestrijden, doch elders is die mentaliteit niet zelden in onbevredigende mate aanwezig.

Bovendien is het voor velen, die op het gebied der distributie van granen en veevoeder een ambtelijke rol te vervullen hebben gekregen, moeilijk om zich, ook wanneer de wil daartoe aanwezig is, de zooveel genoemde kennis der structuur van den hier bedoelden bedrijfstak op korten termijn eigen te maken.

Conclusie.

Het is dus zaak, dat men van Regeeringszijde het oog blijft houden op datgene, wat den handel nu nog verontrust en dat tot wijziging der maatregelen wordt overgegaan op die punten, waar zij inderdaad benadeeling van den handelaar of groepen van handelaars met zich mochten brengen, zonder dat de ernst van den toestand deze benadeeling onvermijdelijk maakt.

Indien de Regeering ten volle haar voornemen ten uitvoer brengt om zoowel aanvoer en inzameling als distributie van granen en veevoeder zooveel mogelijk te laten loopen door de gewone kanalen van den handel en daarbij geen groepen van dien handel worden uitgeschakeld, dan zullen ongetwijfeld de vrees en ongerustheid verminderen. Een regeling, die aan deze voorwaarden voldoet en in overeenstemming zou zijn met de reeds meer dan eens van Regeeringszijde uitgesproken wenschen, mag ongetwijfeld door den handel worden verwacht.

JAN SCHILTHUIS.

DISCONTOPOLITIEK EN STAATSINTERVENTIONISME OP DE GELD- EN KAPITAALMARKT IN ENGELAND.

De Engelsche Regeering heeft tot nu toe de financiering van de oorlogsuitgaven doen plaats vinden via de geldmarkt. Binnen afzienbaren tijd zal men natuurlijk ook een beroep op de kapitaalmarkt doen, terwijl de oorlogsbegroting ook omvangrijke middelen aan het nationale inkomen zal onttrekken via verhooging van verschillende belastingen. Al deze bronnen zullen in de toekomst haar deel tot de financiering der uitgaven moeten bijdragen. Belastingen zullen de consumptie moeten beperken, en aldus koopkracht moeten verplaatsen van individu naar Staat, maar daarnaast zal op omvangrijke schaal worden geleend. Die leeningen zullen deels op de geldmarkt worden opgenomen, deels op de kapitaalmarkt.

De financiering van den oorlog schept in dat verband natuurlijk een groot aantal problemen. Het absorptievermogen van de kapitaalmarkt, mogelijke creditinflatie door een overmatig beroep op de geldmarkt, hetzij direct, hetzij via de kapitaalmarkt, het effect in dit verband van de bezetting van voorheen bestaanden leegloop, de stijging van den omvang der importen, alles vraagstukken, die elk afzonderlijk een beschouwing alleszins waard zijn. Wij zullen ons echter dit keer beperken tot den invloed op den rentevoet op geld- en kapitaalmarkt.

Zoowel met betrekking tot de kapitaalrente als de geldrente werden door de Overheid reeds maatregelen genomen. En hoewel op zichzelf die maatregelen niet onlogisch waren, althans pasten in het kader van de traditie in soortgelijke omstandigheden, was toch het effect tegenstrijdig. Eenerzijds immers werd door de verhooging van het officieele bankdisconto van 2 tot 4 pCt. de geldrente krachtig opgedreven, terwijl anderzijds door het vaststellen van minimumkoersen voor staats- en dominion-obligatiën een tegenhou-

den van de stijging der kapitaalrente werd beoogd.

In dat verband kan geconstateerd worden, dat feitelijk ook de ratio van beide groepen maatregelen op een ander uitgangspunt was afgestemd. De verhooging van het bankdisconto kan niet anders gezien worden dan als een vasthouden aan normale „vredes”-maatstaven op het terrein der monetaire politiek. Had echter reeds voorheen de discontoschroef haar betekenis als schakel in de apparatuur van evenwichtshandhaving van betalingsbalans en geldcirculatie voor een belangrijk deel verloren, onder de huidige abnormale omstandigheden kon aan dit mechanisme geen praktische waarde meer worden toegekend. De discontoverhoging kon niet meer dan een geste zijn.

In elk geval wekt dit onderdeel van de financieele politiek associaties met normale toestanden, en een ongebonden ontwikkeling van een vrije geldmarkt. Geheel anders was het daarentegen met de vaststelling van minimumkoersen voor staatsfondsen. Hier heeft men te maken met een afdammen van de vrije ontwikkeling, met een overgang naar een totalitair economisch en financieel regime. Als zoodanig past dan ook deze maatregel veel meer dan de discontoverhoging in het kader van de Engelsche economische oorlogspolitiek, voor zoover die zich tot nu toe geopenbaard heeft. De vaststelling van een groot aantal maximumprijzen voor wereldmarktartikelen, gepaard gaande met leveringsdwang door de producenten in Vereenigd Koninkrijk en Dominions, is een zoo duidelijke omschakeling van liberale naar totalitaire economie, dat discontopolitiek naar liberalistische maatstaven niet anders dan atavisme genoemd kan worden.

Het is dan ook logisch, dat ongeveer een maand na de verhooging van het disconto het tarief weer met een procent is verminderd. De aanleiding daartoe lag niet in een veranderde situatie op de geldmarkt, noch in een verbetering van de deviezensituatie, maar de eenige oorzaak is geweest, dat men heeft moeten erkennen, dat de discontopolitiek de plannen inzake de controle op de ontwikkeling van de rente doorkruiste. De voor overheidsobligatiën vastgestelde minimumkoersen immers hadden, nu de geldrente zoozeer was gestegen, tot gevolg, dat de betrokken fondsen heel moeilijk verkoopbaar waren. Wanneer men voor zesmaandswissels een rente kan maken van 4 pCt., dan is het logisch, dat men er niets voor voelt om zijn kapitaal op langen termijn uit te zetten tegen een rente van 4 pCt. Toen de minimumkoersen werden vastgesteld en tegelijk het disconto werd verdubbeld, had men den samenhang tusschen geld- en kapitaalmarkt uit het oog verloren.

Het was dus duidelijk, dat wilde men niet de minimumobligatiekoersen zuiver nominaal doen worden zonder reëlen handel (in welk geval zich waarschijnlijk een niet-officieele handel naast de beurs tegen wel reële koersen zou ontwikkelen), men of die minima moest herzien, dan wel de geldrente reduceeren door verlaging van het disconto. Uit het feit, dat men deze laatste oplossing heeft gekozen, moet men opmaken, dat het de Engelsche Regeering ernst is met haar wensch om ook op de kapitaalmarkt een scherpe prijscontrole in te voeren.

Zoals reeds gezegd, past zulk een controle geheel in het kader van de „nieuwe economische politiek”. Onder de heerschende omstandigheden heeft het weinig of geen zin de kapitaalrente zich geheel vrij te doen ontwikkelen. De normale economische functies van het ongebonden renteverloop: aantrekken van het beschikbare kapitaal in de meest lonende bestemming, bevordering van den spaarzin, remmen van de vorming van reëel kapitaal, wanneer geen evenredige besparing plaats vindt, dit alles heeft thans praktisch geen betekenis. Nu de overheid de macht om het economische organisme te dirigeren geheel aan zich getrokken heeft, is er geen behoefte aan deze zelfreguleerende factoren.

Overigens is het vraagstuk van de rentecontrole

niet zoo eenvoudig. Het spreekt vanzelf, dat het vaststellen van minimumkoersen voor obligatiën op zichzelf niet voldoende is. Men kan ten hoogste voorschrijven, dat, indien obligatiën verhandeld worden, dat alleen op die basis mag geschieden. Maar niemand is verplicht obligatiën te koopen, wanneer het koerspeil hem niet convenieert. In de eerste plaats is het daarom noodzakelijk zorg te dragen, dat de belegger geen alternatieven heeft, die hem een hooger rendement kunnen opleveren. Het instituut van de minimumkoersen zal dan ook moeten worden uitgebreid tot alle obligatiën, men kan het niet tot staatsfondsen beperken.

Voorts moeten ook andere vormen van investering: onderhandsche leeningen, hypotheken e.d. onder contrôle worden gebracht. Van essentieele betekenis is ook een contrôle op nieuwe uitgiften; de emissiemarkt moet afdoend aan banden worden gelegd. Natuurlijk kan het primaire doel: het fixeeren van de rente, waartegen de Staat de noodige oorlogsleeningen kan opnemen, bereikt worden door gedwongen leeningen, het is niet per se noodzakelijk daarvoor de kapitaalrente aan een zekere grens te binden. In dat geval echter zou, indien er een noemenswaard rendementsverschil zou bestaan op de nieuw uit te geven leeningen en de oude in omloop zijnde obligatiën, de gedwongen leening feitelijk neerkomen op een kapitaalsheffing. Immers, onmiddellijk na de emissie zou dan zulk een leening een groot disagio doen. Wil men die consequentie vermijden, dan kan dus een fixatie van het koerspeil niet gemist worden.

Verskillende maatregelen moeten elkaar dus completeeren om te zamen tot het gewenschte resultaat te komen. Hoofdzak is daarbij, dat alle bestemmingen, die de belegger aan zijn kapitaal kan geven, bestreken worden. Eenvoudig is dat zeker niet; zoolang het gaat om vastrentegevende objecten gaat het betrekkelijk makkelijk, maar tenslotte zijn ook uitzettingen met wisselende inkomsten als aandeelen e.d. een „rival product” en daarvoor is het moeilijk minimumprijzen te stellen! Tenslotte blijft natuurlijk de mogelijkheid, dat de belegger zijn kapitaal of een deel daarvan onbelegd laat. Met deze kans hoeft men echter niet op groote schaal rekening te houden, vooral niet wanneer de getroffen maatregelen dusdanig zijn, dat er vertrouwen bestaat, dat zij afdoend en blijvend zijn, en dat een politiek van afwachten den belegger geen grootter inkomsten zal brengen, integendeel slechts renteverlies beteekent. Aldus is het zeer zeker mogelijk om den rentevoet te fixeeren, ondanks een sterk toenemende vraag.

Zooals gezegd, kan men de jongste verlaging van het bankdisconto tot 3 pCt. beschouwen als één der middelen om het rendement op alternatief-belegging buiten obligatiën meer in overeenstemming te brengen met het daarvoor gefixeerde koerspeil. Bovendien blijkt uit het eerste oorlogsbudget, dat de Regeering voorloopig het plan heeft om de kosten van den krijg voor het grootste deel te financieren uit belastinggelden, en eerst daarna uit leeningen.

Ook in dit opzicht is men in Engeland er blijkbaar van doordrongen, dat onder de huidige omstandigheden de volksgemeenschap maatregelen eischt, die de economische realiteit boven alles plaatst. Die realiteit is, dat de kosten van den oorlog maatschappelijk gezien nu gemaakt worden, en dat de facto die kosten niet op de toekomst kunnen worden afgewenteld, omdat het de huidige productiecapaciteit is, die voor de oorlogsindustrie in beslag genomen wordt (behoudens hetgeen aan oorlogsmateriaal wordt geïmporteerd). Een deel van die kosten door leeningen te dekken beteekent ten hoogste thans voorzieningen treffen voor een toekomstige inkomstenverdeling tusschen belastingbetalers en spaarders. In dat licht bezien, is het niet onlogisch, dat een Regeering tot de conclusie komt, dat het nu geen tijd is voor schijnkapitaalvorming, die komende budgetten belast.

C. A. Kl.

HET SLUITSTUK VAN DE CÖORDINATIE VAN HET VERVOER.

De regeling van de rechtspraak in bestuursgeschillen vormt nog dikwijls het vergeten hoofdstuk in onze administratieve wetgeving. Wordt zij wèl opgenomen, dan werkt de administratieve rechtspraak dikwijls anders, dan de Regeeringstoezegging luidde.

Wanneer bij de wetgeving autovervoer-personen aangedrongen werd op het instellen van een onafhankelijken, administratieven rechter, die recht zoude spreken in beroep van uitspraken, gegeven door de uitvoerende instantie: „commissie vervoervergunningen”, dan was het antwoord der Regeering, dat aan deze afzonderlijke beroepsinstantie geen behoefte bestond, aangezien het hoogste recht zoude worden gesproken door de Kroon, gehoord het advies van den Raad van Advies, waarmede een goede rechtspraak in deze bestuursgeschillen immers was verzekerd.

Werd hieromtrent nog een opmerking gemaakt, dan werd de deskundigheid en de onpartijdigheid van den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, „torenhoog” geprezen. Het advies kon eenvoudig niet worden gemist. De Regeering zoude tenslotte definitief beslissen.

En zoo was dan de goede gemeenschap der parlementariërs tot rust gebracht, in de veronderstelling, dat vanzelfsprekend de Regeering ook bij Kon. Besluit zoude beschikken in *overeenstemming* met het advies van den Raad van State.

Maar wie in deze veronderstelling rustig voortleefde, werd pijnlijk verrast door het Kon. Besluit van 5 September 1939 St. 2591, waarbij, onder verantwoordelijkheid van den Minister van Waterstaat Albarda, de Kroon in twee beroepen besliste met afwijking van het advies van den Raad van State.

Erkend wordt, dat dit tenslotte het goed recht is van de Kroon; de opmerking moet worden gemaakt, dat juist dit geval weer aantoonde, dat rechtspraak iets anders is dan administratie.

Het inzicht der administratie heeft gewonnen. De departementale afdeeling van het Departement van Waterstaat: Afdeeling Vervoer- en Mijnwezen heeft de handteekening van den Minister weten te veroveren.

Men moet de eenvoudige feiten nemen, zooals zij zijn. Het geschil nu tusschen den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur en de departementale afdeeling „Vervoer en mijnwezen” betrof een punt van rechtskundige betekenis. Om de „pointe” daarvan te vatten is niet alleen een jarenlange juridische scholing maar ook ervaring van de administratieve rechtspraak noodzakelijk. Den Minister treft geen verwijt. Hij kon de juridische betekenis van het geschil onmogelijk doorzien en deed „het stuk” af.

Het juridische punt in geschil over de figuur van de naamlooze vennootschap in oprichting als houder van een vervoervergunning kan hier niet besproken worden. Het zoude den lezer niet kunnen interesseeren.

Maar belangrijk is het feit, dat juist bij een punt, waarop de deskundigheid en de onpartijdigheid van den Raad van State buiten eenigen twijfel is, het advies van den Raad van State niet werd gevolgd.

Het Kon. Besluit, dat de eindbeslissing bracht, kwam tot stand, doordat de administratieve instantie aan het Departement van Waterstaat hetzelfde inzicht had als de andere administratieve instantie, die de vervoervergunning gaf, tegen welke beschikking zonder succes beroep werd ingesteld.

Het rechterlijk-gechoold inzicht kwam er niet aan te pas. Zal de Minister voortgaan gelaten het advies van zijn afdeeling te volgen?

* *

Nu het Kon. Besluit van 5 Sept. 1939 toch aan

de orde moest komen, blijkt tevens publiekelijk iets van de praktische werkmethode van de commissie-vervoervergunning.

Deze commissie beschikt als autoriteit, als overheid over de vele aanvragen om vergunning voor de uitoefening van autobusdiensten.

Maar wat ziet nu de verbaasde leek gebeuren? Onder de met elkander concurrerende aanvragers blijkt plotseling één mede te dingen, die reeds een voor-sprong op de anderen heeft gekregen.

Hoe dat in zijn werk gaat, blijkt uit een der feitelijke overwegingen van het gepubliceerde Kon. Besluit.

Een der appellanten, aan wie in eerste instantie vergunning is geweigerd, beklagt zich, zonder dat deze klacht wordt weersproken:

„en tegen de beschikking van 21 Juni 1938, no. 193, dat,

om aan hen de vergunning te weigeren, aan een Naamlooze Vennootschap in oprichting de vergunning is verleend;

dat de Commissie overweegt, dat voor de aanvragers blijkbaar niet de door hen verlangde plaats is kunnen worden ingeruimd bij de vorenbedoelde ondernemingen (bedoeld is de Naamlooze Vennootschap in oprichting) en die lichamen in de vorming en uitoefening van hun bedrijf ernstig zouden worden geschaad door toelating ernaast van de aanvragers met den door hen verlangden dienst;

dat deze overweging den indruk geeft, dat zij, appellanten, mede zijn uitgenoodigd tot de vorming der bedoelde Naamlooze Vennootschap, doch dat de plaats, die zij verlangden, hun niet kon worden verleend;

dat deze overweging onjuist is, daar zij geen uitnodiging tot toetreding hebben ontvangen;

dat het lid van de Commissie Prof. Van Breen en de Rijks-Inspecteur, te Maastricht, den ondernemers hebben aangeraden een Naamlooze Vennootschap te stichten;

dat daarbij is gezegd, dat dengene, die niet tot de Naamlooze Vennootschap toetrad, geen vergunning zou worden verleend;

dat daarna de Rijks-Inspecteur te Maastricht den ondernemer Habets, te Valkenburg, heeft opgedragen de ondernemers bijeen te roepen tot het vormen eener Naamlooze Vennootschap, namelijk die ondernemers, die naar het oordeel van den Rijks-Inspecteur daarvoor in aanmerking kwamen;

dat zij, appellanten, niet tot die vergadering zijn opgeroepen;

dat zij dus geen gelegenheid hebben gekregen tot de Naamlooze Vennootschap toe te treden;

dat dus reeds vóórdat de beschikking werd genomen in feite de beschikking al bekend was;

dat het derhalve niet hun schuld is, dat zij niet tot de Naamlooze Vennootschap toegetreden zijn, zooals de overweging doet vermoeden;

dat de vergunning aan hen, appellanten, geweigerd is, om die aan een niet bestaande onderneming, een Naamlooze Vennootschap in oprichting, te geven.”

Is dit niet wat zonderling?

Wanneer de administratieve instantie, die de vergunningen distribueert, of wanneer de ambtenaren der verkeersinspectie, die de noodige adviezen uitbrengen, reeds van te voren de „gewenschte” vergunninghouders der toekomst organiseren, wat blijft dan over van een principieel gelijk recht voor alle aanvragen om vergunning?

Zag men ooit een gemeentebestuur, dat vergunning geeft voor het exploiteeren van een indichting, als in de Hinderwet bedoeld, op deze wijze ageeren?

C. W. DE VRIES.

AANTEKENINGEN.

Oorzaken van de concentratie in de Amerikaanse automobiellindustrie.

Een opvallend verschijnsel in de Amerikaanse automobiellindustrie, waarop gewezen wordt door H. B. Vanderblue in een artikel over de prijspolitiek in de automobiellindustrie, in het zomernummer van „Harvard Business Review”, is de enorme concentratie, die in dezen tak van bedrijf heeft plaats gevonden, en die een dergelijken omvang heeft aangenomen, dat in 1938 nog slechts 17 ondernemingen overgebleven waren, waarvan 9 ondernemingen nog weer tot 3 grootere belangengemeenschappen behoorden. De hiernaast afgedrukte grafiek illustreert een en ander duidelijk en geeft tevens in de rechterhoek de namen van deze ondernemingen.

De prijspolitiek.

De in het automobiellbedrijf reeds meer dan 35 jaren gevolgde prijspolitiek (waarvan de oorsprong onbekend is) is deze, dat kort voor den aanvang van ieder seizoenjaar de fabrikant, onafhankelijk van de anderen, de kleinhandelsprijzen voor het geheele volgende jaar vaststelt voor zijn modellen, en deze daarna publiceert.

In deze verkoopprijzen is een ruime verdienste voor den tusschenhandelaar gecalculeerd; speciale kortingen worden door den fabrikant slechts toegeestaan tegen het einde van het seizoenjaar.

Bij het vaststellen van dezen prijs heeft de fabrikant rekening te houden met eenerzijds de vraagfactoren, t.w. de bereidheid en de mogelijkheid om te koop; anderzijds met den aanbodsfactor, i.c. de productiekosten. Deze beide samen bepalen, of de fabrikant kan produceeren en verkoopen met winst tegen een prijs, dien de afnemers willen en kunnen betalen.

Drie belangrijke factoren maken het noodzakelijk, dat de prijs aan het begin van ieder seizoenjaar vaststaat en gepubliceerd wordt. Ten eerste is het noodig den a.s. koper bekend te maken met dezen prijs. Het verkoopprobleem is in hoofdzaak een opvoedingsprobleem, het scheppen van een vraag voor een nieuw product.

De tweede factor is gelegen in het verkoopsysteem. Het scheppen en handhaven van een goed functioneerend verkoopsysteem behoort in dezen tak van industrie tot een van de belangrijkste voorwaarden voor een goeden afzet. In de practijk is nu een stelsel gegroeid, waarbij de afzet voor het grootste deel in handen is van verkoopers, die met eigen kapitaal werken. Zou men nu geen prijzen publiceeren, dan was het zeer wel mogelijk, dat deze verkoopers, in de hoop snel fortuin te maken, de koopers exploiteerden, zonder rekening te houden met de gevolgen op den langen duur. Bescherming van de koopers is hier dus het oogmerk.

De derde factor voor prijspublicatie is, dat hierdoor een geordende grondslag wordt verkregen voor de contracten met die verkoopers, die zelf in hun kapitaalbehoefte voorzien.

Het vaststellen van den prijs voor ieder model, voordat het verkoopseizoen begint, is een buitengewoon riskante en moeilijke taak. Iedere automobiell bestaat uit honderden onderdeelen, waarvan de kosten reeds maanden van tevoren moeten worden vastgesteld. Eerst als het verkoopseizoen 7 à 11 maanden gevorderd is, kan men de resultaten vergelijken en weet men, of de geschatte kosten overeenkomen met de werkelijke kosten. Afwijkingen zijn hierbij vaak mogelijk door externe factoren, zoo bijv. indien een wagen van een concurrent meer de aandacht trekt dan het eigen model; of in tijden van snelle prijsveranderingen. Daarbij brengen de groote vaste kosten mede, dat bij verminderde bezetting, de kosten niet evenredig dalen. Het resultaat is eerst laat bekend, zoodat rectificatie van de fout vaak niet meer mo-

gelijk is, terwijl de verliezen dan meestal reeds geleden zijn. In het tijdperk van 1929—1938 is het dan ook slechts aan één enkele onderneming gelukt om een onafgebroken reeks van winsten te maken. Deze onderneming, de General Motors, heeft de laatste vijftien jaren een systeem opgebouwd in haar kostprijsberekening, waarbij zij niet rekening houdt met de resultaten van een enkel jaar — welke trouwens moeilijk te voorspellen zijn op het moment, dat het productie- en distributieplan moet worden opgesteld — maar met de resultaten over een reeks van jaren.

Verzadiging van de automobiemarkt.

Een nauwkeurige kostprijscalculatie is de laatste tien jaren nog van des te meer belang geworden, daar de automobiemarkt sedert het midden van de 20er jaren in Amerika verzadigd is beginnen te geraken. Voordat deze verzadiging werd bereikt, was de afzet steeds nog wel mogelijk en konden ook de minder economisch werkende ondernemingen nog wel meekomen. Nu wij echter op het verzadigingspunt zijn aangeland, is de concurrentiestrijd in felheid toegenomen, vallen deze fabrieken af en wordt daarbij de concentratietendens voor het eerst duidelijk openbaar.

De onderstaande grafiek illustreert duidelijk den sterken groei van het aantal ondernemingen in de

beginperiode van de automobielandustrie en de snelle verdwijning van vele ondernemingen sedert 1922. Na 1924 zijn er bijna geen nieuwe ondernemingen meer opgericht.

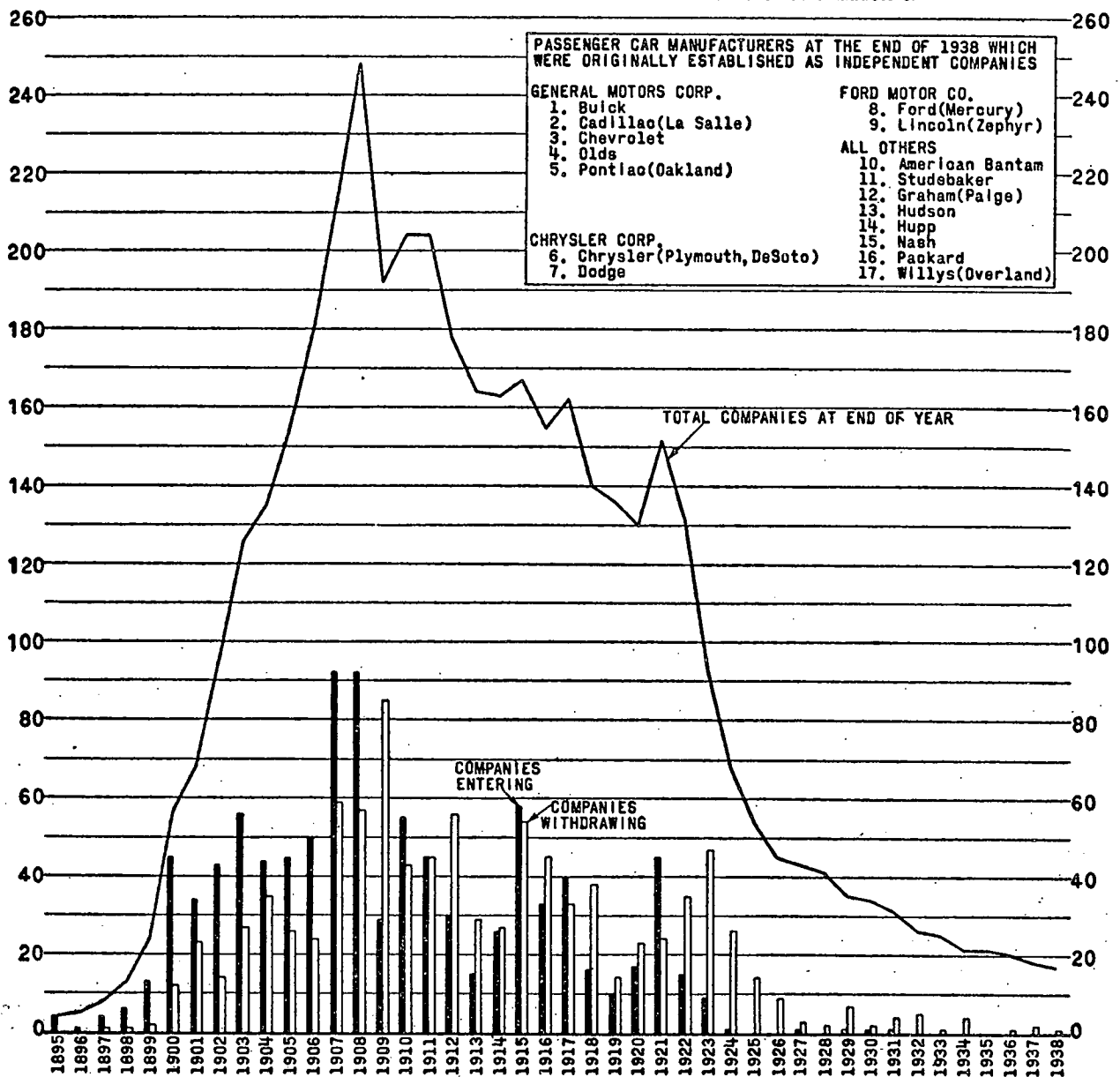
De oorzaken van deze concentratie zijn voor een groot deel gelegen in den aard van het productieproces.

Massaproductie en standaardisatie van de onderdeelen waren niet alleen noodzakelijk om een groote prijsverlaging mogelijk te maken, maar ook het feit, dat de autobezitter, waar hij zich ook in het land bevindt, zijn onderdeelen moet kunnen vervangen, maakte deze standaardisatie tot een gebiedenden eisch. Verder vereischt ook de gewoonte om ieder jaar nieuwe modellen uit te brengen, teneinde te trachten hierdoor het publiek over te halen tot het aanschaffen van een nieuwen wagen, enorme kapitalen. Ieder nieuw model vraagt groote investaties, daarbij zijn deze modellen echter steeds een speculatie op den publieken smaak. Totale mislukkingen met daaraan evenredige verliezen zijn niet buitengesloten en in de afgelopen jaren heeft dit dan ook tot den ondergang van sommige ondernemingen geleid.

Verschuiving van de vraag naar goedkope typen.

Een andere factor, die sterk tot de concentratie heeft bijgedragen, is de verschuiving van de vraag

Overzicht van de concentratietendens in de Amerikaanse automobielandustrie.

in de richting van de goedkope wagens. Sinds 1926 hebben zich duidelijk de volgende prijsklassen onderscheiden:

- Goedkope klasse: 1. goedkooper dan \$ 800 ¹⁾.
- 2. van \$ 800—\$ 950.
- Middelklasse: 1. van \$ 950—\$ 1350.
- 2. van \$ 1350—\$ 2000.
- Dure klasse: boven \$ 2000.

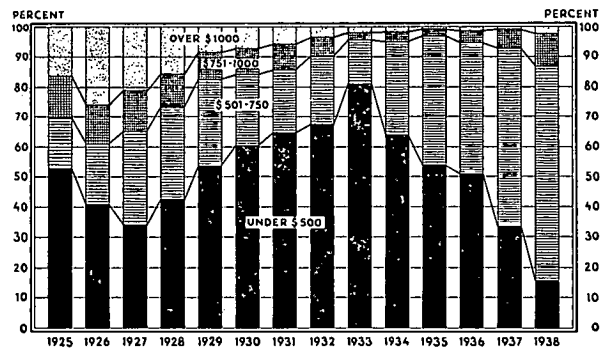
¹⁾ De prijzen zijn steeds die voor een 5 persoons, 4 deurs Sedan.

In 1926 werden in Amerika ongeveer evenveel nieuwe wagens geregistreerd als in 1936. Bedroeg echter in 1926 het aantal goedkope wagens ongeveer 60 pCt. van het totaal, in 1936 was dit gestegen tot 88 pCt., daarentegen was het aantal registreerde wagens in de klasse van \$ 1350—\$ 2000 in die 10 jaren gedaald van 24 pCt. tot 1½ pCt. van het totaal.

De nevenstaande grafiek, ontleend aan „Automobile Facts and Figures” illustreert deze verschuiving duidelijk.

Het is te begrijpen, dat die fabrikanten, die niet in staat waren, of niet wilden overgaan tot het produceeren voor de laagste prijsklasse, moesten verdwijnen. Het succes van degenen, die trachtten, naast hun bestaande modellen ook nog een goedkope wagen te produceeren, die dan door hun bestaande verkooporganisatie in den handel moest worden gebracht, is met uitzondering van de Plymouth slechts zeer gering geweest. De oorzaak hiervan moet gezocht worden in het feit, dat het publiek huiverig is voor zoo'n experiment, daar men bevreesd is, dat men in het geval, dat het een mislukking wordt, en de fabriek dientengevolge verdwijnt, met een wagen blijft zitten, waarvan geen onderdeelen verkrijgbaar zijn en waarvan de marktwaarde dus nihil is. De lage prijsklasse wordt dan ook voor 90 pCt. bediend door 3 fabrikanten. De andere ondernemingen waren niet in staat hun kosten zoodanig te drukken, dat zij met de prijzen van de 3 konden concurreren.

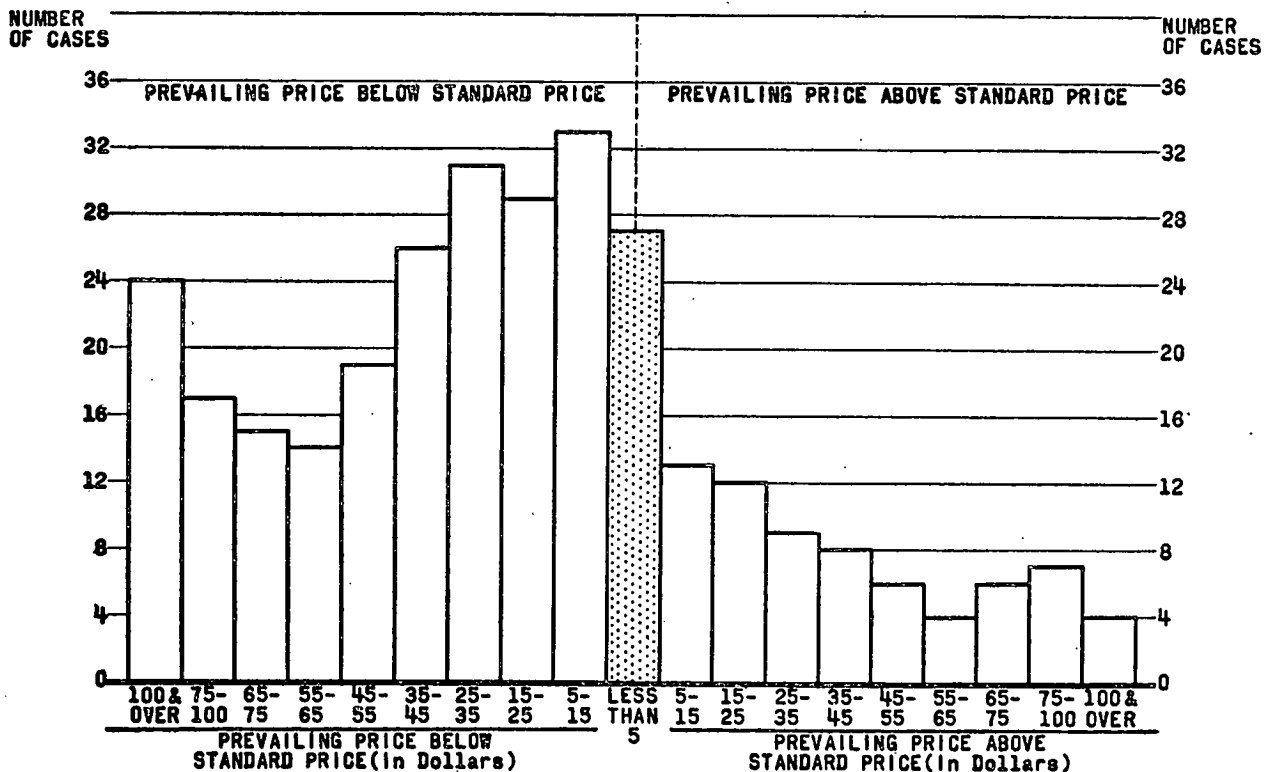
Relatieve verdeling van automobielverkoopten naar de waarde.

Moelijkheid van de prijszetting.

Tenslotte is deze concentratietendens ook nog bevorderd door de reeds gesignaleerde moeilijkheden bij het vooraf vaststellen van de prijzen, met de hieraan verbonden risico's, waarzij de verliezen reeds geleden zijn voordat het herstellen van de fout mogelijk is. Een overzicht van de afwijkingen, die de vastgestelde prijzen in de jaren 1926 t/m 1938 vertoonden van de uiteindelijke standaardprijzen geeft de onderstaande grafiek. Daarbij komt, dat de fabrikant niet alleen de concurrentie ondervindt van de andere nieuwe wagens — zoowel van zijn concurrenten, als van zijn eigen verschillende merken — maar ook van de tweedehandswagens, die in groote getale in alle variaties en graden van ouderdom te koop zijn. De a.s. koper kan zoo zijn voordeel uiterst nauwkeurig afwegen, en de prijsgrenzen, waaraan de fabrikant zich houden moet — wil hij zijn onderneming niet aan een speculatie blootstellen — worden hier uiterst nauw. De maximum grens is hetgeen de koper kan en wil betalen, gezien wat hij elders kan krijgen. Kan de fabrikant, hiermee rekening houdende, zijn productiekosten, plus nog eenige winst niet goedmaken, dan moet hij onherroepelijk afvallen.

Spreading van de afwijkingen van de vastgestelde verkoopprijzen van een aantal standaardprijzen.

Molestverzekeringsmaatregelen vóór den oorlog.*De maatregelen in Engeland.*

Het voortdurende stijgen van de molestpremies aan het begin van dit jaar, als gevolg van de internationale politieke ontwikkelingen, wekte de bezorgdheid op van de *Engelsche* regeering. Zij vreesde nl., dat hierdoor tenslotte de zeeverzekeringmarkt, zooals in September 1938 het geval is geweest, in wanorde zou geraken, waardoor deze haar taak niet meer naar behoren zou kunnen vervullen.

Zij heeft daarom ingegrepen, en het resultaat hiervan was, dat Lloyds en andere zeeverzekeringmaatschappijen een pool gevormd hebben, met den Staat als herverzekeraar. Niet alleen Engelsche, maar ook buitenlandse assuradeurs kunnen tot de poolovereenkomst toetreden, mits zij een kantoor in Engeland hebben, of door een in Engeland erkenden agent vertegenwoordigd zijn.

De pool, die den naam van „War Risk Pool” draagt, zal nu het oorlogsrisico voor vrachten, bestemd voor, of verzonden vanuit het Vereenigd Koninkrijk, of varende tusschen twee plaatsen van genoemd gebied, dragen. Voor verschepingen, die onder de poolovereenkomst vallen, heeft het War Rating Committee een premietarief vastgesteld, dat lager is dan voor andere verschepingen.

Voor de verschepingen, die niet onder het schema vallen, dat zijn dus voornamelijk alle verschepingen, die niet voor het Vereenigd Koninkrijk bestemd zijn of er vandaan komen, is een nieuwe lijst van minimum-premies vastgesteld. De tarieven op deze lijst zijn voor sommige streken, bijv. voor reizen van of

naar het Oostzee- en Middellandsche Zeegebied, aanzienlijk hooger dan de premies, die men tevoren moest betalen.

Voor cascoschaden (d.w.z. het totale verlies van een schip of schade aan den scheepsromp) bestaat de mogelijkheid tot herverzekering bij den Staat tot 80 pCt. van de waarde in oorlogstijd, en vóór het intreden van een oorlogstoestand zelfs vrij van premie.

De oprichting van de „War Risk Pool” had tengevolge, dat de premie voor vrachten van Engeland bijv. naar Nederlandsch Oost-Indië aanzienlijk lager was, dan men voor een verzending goederen van *Nederland* naar hetzelfde gebied te betalen had. Het zou voor een Nederlandschen handelaar niet goedkoper zijn om de goederen bij een Engelsche maatschappij te verzekeren, aangezien een dergelijke verzending niet aan het criterium van of naar het Vereenigd Koninkrijk voldoet, zoodat het bijzondere Engelsche tarief hierop niet van toepassing is.

De Nederlandsche regeling.

Bij K.B. van 19 April 1939 volgde de Nederlandsche Regeering het Britsche voorbeeld, door de Oorlogszee- en luchtverzekeringwet van 30 September 1938 in werking te laten treden.

In de Memorie van Toelichting wijst zij op de oorlogsmolestverzekeringwet van 1915, die in het leven geroepen was met het doel, om in den geregelden aanvoer van voedingsmiddelen en grondstoffen te blijven voorzien. Hiertoe was herverzekering, of, indien dit niet mogelijk was, directe verzekering, door den Staat van schepen en scheepsloadingen, noodzakelijk, aangezien de te verzekeren waarden stegen, en

MAANDCIJFERS.**Indexcijfers van Nederlandsche aandeele. ¹⁾**

Indexcijfers van 12 aandeelengroepen der Amsterdamsche effectenbeurs. Basis 2 Januari 1929 = 100.

De Bank voor Handel en Scheepvaart te Rotterdam zendt ons onderstaand overzicht:

	Banken	Kunstzijde	Industrie	Electriciteit	Handelsondern.	Mijnbouw	Olie	Rubber	Scheepvaart	Suiker	Tabak	Thee	Totale beurswaarde
Gem. '29	101.9	73.1	119.-	114.4	95.6	88.6	99.1	100.2	95.-	99.9	87.3	92.7	103.2
" '30	94.2	34.1	90.1	100.4	71.6	63.9	93.1	52.1	71.-	76.2	65.5	74.5	84.3
" '31	73.6	22.7	60.7	83.-	52.2	45.9	52.3	48.2	47.1	46.3	45.5	46.3	55.1
" '32	48.3	13.6	45.6	70.7	38.4	33.4	34.1	17.6	29.3	27.-	25.8	30.8	37.-
" '33	51.5	10.7	48.7	80.7	41.-	40.-	41.-	26.7	28.2	27.4	25.4	39.5	40.5
" '34	47.1	16.7	48.1	77.-	37.7	47.3	39.-	40.6	22.2	23.2	26.2	50.2	39.4
" '35	50.-	14.1	52.1	69.9	39.7	49.4	43.8	43.2	23.7	24.4	29.3	47.1	42.-
" '36	56.8	13.9	57.6	78.2	50.2	58.2	73.1	58.7	34.8	37.1	44.8	51.5	55.2
" '37	73.3	26.2	77.8	108.5	78.-	77.-	99.-	101.1	73.6	60.4	59.-	76.4	77.7
" '38	67.-	17.7	75.3	123.7	70.7	72.-	82.7	71.5	65.4	53.9	51.8	67.4	69.-
Jan. '38	71.1	19.2	77.1	118.7	72.5	70.1	90.8	76.-	70.7	54.5	55.1	69.8	73.-
Feb. "	71.-	18.1	78.6	119.1	71.8	71.9	88.-	72.1	68.1	52.-	56.1	68.2	72.2
Mrt. "	69.8	18.-	76.7	118.7	69.7	72.5	82.8	68.2	65.6	50.5	54.6	66.8	69.7
April "	68.1	16.5	75.4	120.6	68.2	68.9	80.7	63.9	63.6	48.8	51.7	64.4	67.7
Mei "	67.4	16.4	75.8	122.2	69.3	69.5	79.3	64.3	64.1	49.1	50.9	63.7	67.4
Juni "	64.-	16.2	75.1	124.2	68.9	71.8	79.9	64.1	62.5	51.7	49.6	64.1	66.8
Juli "	67.8	19.4	76.2	130.7	72.2	75.4	85.4	77.5	66.4	56.3	52.8	68.3	70.6
Aug. "	67.5	19.1	75.7	126.9	72.4	74.9	84.7	76.8	64.5	57.-	52.2	69.2	70.2
Sept. "	64.1	17.5	70.5	121.4	68.3	70.-	80.5	71.9	61.6	54.4	49.-	66.2	66.3
Oct. "	65.7	18.-	74.5	127.4	72.3	73.4	82.8	77.-	67.-	56.5	52.4	70.5	69.2
Nov. "	64.8	17.8	75.1	128.-	72.4	73.1	81.5	75.6	66.7	57.7	50.7	69.8	68.8
Dec. "	63.5	16.8	73.6	127.7	71.1	72.8	78.1	72.6	65.1	58.1	47.3	68.3	67.-
Jan. '39	61.3	16.1	70.3	124.8	68.-	71.6	77.3	67.9	63.4	53.9	44.8	66.4	64.8
Feb. "	59.6	15.3	69.2	122.8	65.8	67.2	76.6	64.9	60.9	51.4	43.-	63.9	63.3
Mrt. "	59.5	16.4	70.3	121.2	66.1	66.1	77.-	65.4	60.9	52.2	40.9	64.5	63.7
Apr. "	55.-	14.7	65.1	108.7	61.9	60.1	71.2	57.6	57.2	49.7	34.6	61.3	58.8
Mei "	57.6	15.8	67.9	116.7	65.4	65.-	74.5	59.7	60.6	53.9	34.4	61.4	61.6
Juni "	57.9	15.7	69.7	120.8	63.8	64.9	76.4	60.8	59.-	54.-	36.2	62.-	62.6
Juli "	56.4	15.4	67.6	121.1	62.3	63.5	74.6	58.6	56.9	51.6	33.1	60.1	60.8
Aug. "	56.-	15.1	67.3	120.9	62.1	62.7	73.2	59.4	56.9	50.6	32.-	59.3	60.1
Sept. "	51.4	12.9	58.4	115.3	63.4	64.7	79.7	71.7	72.6	54.-	29.5	61.-	60.2

Indexcijfer der totale beurswaarde 2 Januari 1939 f 3.794.681.000 = 100.

1 Feb.	93.7	1 Mrt.	96.4	5 Apr.	89.9	3 Mei	88.7	7 Juni	94.9	5 Juli	89.-	2 Aug.	90.8	4 Sept.	91.9
8 "	93.7	8 "	97.7	12 "	85.5	10 "	91.5	14 "	92.7	12 "	89.1	9 "	89.9	11 "	93.8
15 "	93.3	15 "	95.9	19 "	84.-	17 "	90.3	21 "	92.1	19 "	89.9	16 "	89.2	18 "	86.8
22 "	93.4	22 "	90.1	26 "	87.7	24 "	90.7	28 "	90.1	26 "	90.8	23 "	85.7	25 "	83.1
		29 "	90.2			31 "	93.6				30 "		88.1		

¹⁾ Men zie voor de toelichting op dit overzicht het nummer van E.-S.B. van 12 Febr. 1936, blz. 120.

Nadruk verboden.

de mogelijkheid om in het buitenland te verzekeren verminderde. Dezelfde overwegingen leiden ertoe, gaat de M. v. T. verder, dezelfde bevoegdheden te vragen.

De wet is, behoudens enkele aanvullende bepalingen, in verband met de veranderde omstandigheden, gelijk aan die van 1915.

Zoo blijft de wet nu ook gelden voor het geval Nederland zelf in een oorlog mocht zijn gewikkeld. Eveneens is aanvulling gekomen met betrekking tot goederen, die in het buitenland zijn opgeslagen, en die voor Nederland bestemd zijn. Door het gevaar, dat uit luchtbombardementen ontstaat, zijn deze goederen n.l. niet meer tegen molest verzekerd ook al waren ze dat tevoren wel.

Belangrijke bepalingen zijn verder, dat de Minister van Economische Zaken alleen herverzekeringsovereenkomsten mag aangaan met Nederlandsche assuradeurs, en wanneer er een Nederlandsch belang mee gemoeid is. Om als Nederlandsch assuradeur beschouwd te worden, moet het hoofdkantoor in Nederland gevestigd zijn. Voorts neemt de Staat niet meer dan 95 pCt. van het risico op zich.

Artikel 4 maakt het mogelijk, dat de Staat direct als verzekeraar optreedt, als tengevolge van de omstandigheden een voldoende dekking, of dekking tegen een redelijke premie, niet mogelijk is. Ook hier is de voorwaarde, dat er een Nederlandsch belang mee gemoeid is. De premie wordt in dergelijke gevallen door den Minister vastgesteld. Een schip, dat opgevorderd is, wordt altijd op deze manier verzekerd. De uitvoering is op dezelfde wijze geregeld als in 1915. Zoo heeft de Regeering zich op de Amsterdamsche en Rotterdamsche beurzen doen vertegenwoordigen door een tweetal bekende assurantiefirma's, die door een speciale commissie van advies worden bijgestaan. De financieel-technische uitvoerders zijn de Nederlandsche Bank en de Generale Thesaurie.

Op den 5den Mei is het Nederlandsche premietarief vastgesteld, dat overeenkomt met het Engelsche, zoodat daarmee het nadeel voor den Nederlandschen handel verdwenen is.

Het feit, dat de Regeering in Nederland slechts 95 pCt. van het risico op zich neemt, zal tengevolge hebben, dat de assuradeurs het aantal verzekeringen eerder zullen beperken, dan anders het geval zou zijn geweest, aangezien zij immers een risico loopen tegen een premie, die in verhouding tot het gevaar te laag is. De Staat zal hierdoor dus eerder als directe verzekeraar moeten optreden.

Andere landen.

Wij meenen te kunnen volstaan met enkele korte opmerkingen over de maatregelen, die men in andere landen heeft getroffen. Deze zijn toch in principe, ook al verschillen zij in uitvoering, gelijk aan de zoo juist besproken regelingen.

Eind April is in *Noorwegen* een wet tot stand gekomen, waarbij de Regeering gemachtigd wordt als herverzekeraar op te treden. In *Denemarken* is een orgaan in het leven geroepen, dat over een kapitaal van 40 miljoen Kronen beschikt, en dat het oorlogsrisico van de Deensche handel en scheepvaart zal

dragen. In *Zweden* zal de Staat in oorlogstijd, of bij acuut oorlogsgevaar de transportverzekering tegen oorlogsrisico op zich nemen. Bij decreet van 25 April jl. bepaalde de Fransche Regeering, dat, indien de omstandigheden tot een verhoogen van de verzekeringspremies leiden, zij den importeur schadevergoeding zal betalen. Eventueel kan de Regeering ook nog als koopster optreden van goederen, welke door daden van oorlog tijdens het transport verloren zijn gegaan.

Groothandelsprijzen van belangrijke voedings- en genotmiddelen en grondstoffen.

(Indexcijfers gebaseerd op 1927 t/m 1929 = 100).
Laatste noteringen (26 Sept.—3 Oct. 1939).

Artikel	Vreemde munt	Prijs in Guldens	Indexcijfer
Voedings- en genotmiddelen			
Gerst	—	—*)	—
Mais, termijn	—	—*)	—
Mais, La Plata	—	—*)	—
Rogge	—	—*)	—
Tarwe, termijn	—	—*)	—
Tarwe, Roemeensche	—	—*)	—
Rijst	sh. 7/6 ¹⁾	2,74	42,0
Boter	f 0,60 ²⁾	0,80	38,8
Kaas (Consumptie)	—	30,50	66,9
Eieren	—	4,70	58,6
Geal. runderen	—	71,30	75,3
Geal. varkens	—	73,—	85,6
Bevr. Arg. rundvleesch	sh. 5/- ³⁾	1,83	61,8
Bacon	sh. 100/- ³⁾	36,60	55,0
Cacao	—	—	—
Koffie, Robusta	—	0,16	32,6
Koffie, Sup. Santos	—	0,175	29,6
Suiker	—	—*)	—
Thee	—	0,5425	71,6
Grondst. van agr. aard			
Jute	—*)	—	—
Katoen, Mid. Upland	\$ cts 9.33	0,175	37,2
Katoen, Sup. Fine Oomra	pence 6.03	0,184	51,2
Austr. Wol, Crossbr. Col. Carded	—*)	—	—
Austr. Wol, Merino	—*)	—	—
Jap. Zijde	\$ 3,09	5,79	45,2
Rubber	pence 9.62 ⁵⁾	0,30	45,2
Grenenhout	—*)	—	—
Vurenhout	—	—	—
Koehuiden	—	18,—	44,9
Copra	—	13,—	42,4
Grondnoten	—*)	—	—
Lijnzaad	—*)	—	—
Grondst. v. niet-agr. aard			
Goud	sh. 168/-	63,25	122,9
Koper	—*)	—	—
Lood	—*)	—	—
Tin	£ 229.17/6	1730,95	59,6
IJzer, Cleveland	sh. 99/-	37,25	88,4
Gietijzer	—*)	—	—
Zink	—*)	—	—
Zilver	penc. 21 ^{1/4}	0,67	51,5
Steenkolen	—	11,50	105,3
Petroleum	\$ 1,02	1,91	61,9
Benzine	\$ cts. 6.56 ⁴⁾	12,34	42,7
Kalkaalpeter	—	5,70	51,0
Zwavelz. ammoniak	—	4,95	44,4
Cement	—	13,35	73,4
Steenen, binnenmuur	—	9,50	72,6
Steenen, buitenmuur	—	12,—	64,3

1) Nominaal.

2) Heffing Crisis Zuivel-Centrale.

3) Noteering van 20 Sept.

4) Noteering van 19 Sept.

*) In verband met den internationalen toestand geen noteering ten gevolge waarvan het berekenen van indexcijfers achterwege moet blijven.

(Wegens plaatsgebrek vervangen bovenstaande statistieken deze week het gebruikelijk overzicht der groothandelsprijzen.)

AANVOER VAN GRANEN. (In tons van 1000 kg.)

Artikelen	Rotterdam			Amsterdam			Totaal	
	24-30 Sept. 1939	Sedert 1 Jan. 1939	Overeenk. tijdvak 1938	24-30 Sept. 1939	Sedert 1 Jan. 1939	Overeenk. tijdvak 1938	1939	1938
Tarwe	—	606.405	1.053.229	—	47.989	6.800	654.394	1.060.029
Rogge	—	139.855	169.012	—	1.700	—	141.555	169.012
Boekweit	—	11.702	13.482	—	—	—	11.702	13.482
Mais	—	499.263	940.950	—	63.003	71.365	562.266	1.012.315
Gerst	—	222.443	366.649	—	12.500	16.397	234.943	383.046
Haver	—	158.241	170.170	—	2.360	8.312	160.601	178.482
Lijnzaad	—	125.860	127.283	—	209.068	174.163	334.928	301.416
Lijnkoek	4.301	61.858	42.777	—	150	225	62.008	43.002
Tarwemeel	—	43.787	43.452	—	5.446	9.155	49.233	52.607
Andere meelsoorten	—	18.327	24.450	—	4.424	4.004	22.751	28.454

ONTVANGEN BOEKEN.

Sociaal-economische ordening, een ideologisch-sociologische beschouwing van religieus standpunt, door Ed. van Cleeff, met een voorwoord van Prof. Dr. J. Tinbergen. (Arnhem 1939; Van Loghum Slaterus' Uitgeversmaatschappij N.V. Prijs ing. f 4.90; geb. f 5.90).

Grondslagen van de mechanische administratie door Drs. A. M. Groot. (Purmerend 1939. J. Muusses. Prijs f 1.90).

STATISTIEKEN.

Laatstbekende noteringen te Amsterdam en Rotterdam op 2 Oct. 1939 voor telegrafische uitbetaling op:

	Gulden per	Pari	Koers	Bank-disconto
<i>Europa.</i>				‰
Londen *)	£	—	7.53	3
Berlijn *)	100 Mark	59.26 ^a	74 $\frac{1}{2}$	4 $\frac{1}{2}$
Parijs *)	100 Franc	—	4.27	2
Brussel *)	100 Belga	24.90 ^a	31.59	2 $\frac{1}{2}$
Luxemburg	100 Franc	6.22 ^a	7.90	—
Zürich *)	100 „	—	42.35	1 $\frac{1}{2}$
Praag	100 Kronen	—	6.45	—
Boedapest	100 Pengö	43.51	33.50	4
Boekarest	100 Lei	1.48 ^a	1.33	3 $\frac{1}{2}$
Sofia	100 Leva	1.79 ^a	2.25	6
Belgrado	100 Dinar	—	3.60	4 $\frac{1}{2}$
Istanbul	Turksch £	—	1.46	4
Athene	100 Drachme	—	1.27 $\frac{1}{2}$	6
Milaan	100 Lira	—	9.50	4 $\frac{1}{2}$
Madrid *)	100 Peseta	48.—	20.95	5
Lissabon	Escudo	—	0.06 $\frac{1}{2}$	4
Kopenhagen *)	100 Kronen	—	36.30	3 $\frac{1}{2}$
Oslo *)	100 „	—	42.70	3 $\frac{1}{2}$
Stockholm *)	100 „	—	44.70	2 $\frac{1}{2}$
Reickjavick	100 IJsl. Kr.	—	32.65	—
Warschau	100 Zloty	27.90 ^a	—	—
Kovno (Litauen)	100 Lita	24.88	32.—	5
Riga (Letland)	100 Lat	48.—	35.—	5
Tallinn (Estland)	100 Estl. Kr.	—	44.70	4 $\frac{1}{2}$
Helsingfors	100 Finnmark.	—	3.75	4
Moskou	Tjerwonets (100 Roebel)	—	35.50	4
Danzig	100 Gulden	27.90 ^a	—	—
<i>Amerika.</i>				
New-York *)	\$	1.46 ^a	1.87 $\frac{1}{2}$	1
Montreal	Canad. \$	—	1.69	2 $\frac{1}{2}$
Mexico	Mex. Dollar	—	0.32	3
Buenos Aires	Peso (papier)	—	0.44 $\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$
La Paz (Bolivia) *)	Boliviano	—	—	6
Rio de Janeiro	Milreis (pap.)	—	0.10	—
Valparaiso	Peso (papier)	0.15	0.06 $\frac{1}{2}$	3.4 $\frac{1}{2}$
Bogota (Columbia) *)	Peso	—	—	4
Quito (Ecuador)	Sucre	—	—	4
Lima (Peru)	Sol	—	0.37	3
Montevideo (Urug.)	Peso	—	0.69	—
Caracas (Venezuela)	Bolivar	—	0.60	—
Paramaribo	Gulden	—	1.00 $\frac{1}{2}$	—
San José (C. Rica)	Colon	—	—	—
Guatemala	Quetzal	—	1.87 $\frac{1}{2}$	—
Willemstad (Curac.)	Gulden	—	1.00 $\frac{1}{2}$	—
Managua (Nicar.) *)	Cordoba	—	—	—
San Salvador *)	Colon	—	—	—
<i>Azië.</i>				
Calcutta	Rupée	—	0.57	3
Batavia	Gulden I.G.	—	1.01 $\frac{1}{2}$	—
Kobe	Yen	—	0.44 $\frac{1}{2}$	3.29
Hongkong	Dollar	—	0.46	—
Shanghai	Dollar	—	0.13	—
Singapore	Straits Doll.	1.41	0.88	—
Manilla	Phil. Peso	—	0.94	—
Teheran *) (Perzië)	Pahlavi	—	—	—
Bangkok	Baht	—	0.70	—
<i>Afrika.</i>				
Kaapstad	£	—	7.52	3 $\frac{1}{2}$
Alexandrië	Egypt. £	—	7.72	—
<i>Australië.</i>				
Melbourne, Sidney en Brisbane	£	—	6.03	—
Nieuw Zeeland	£	—	6.08	2

1) Off. 0.36 vrije markt 0.09. 2) Milreis Goud. 3) Goudpeso. 4) Munteenheid = Rail (= een-Kran.) 5) Nom. *) Not. te A'dam. Ov. not. part. opg.

BANKDISCONTO'S.

Ned. { Disc. Wissels. 3 28 Aug. '39	Lissabon	4 11 Aug. '37
Bk. { Bel. Binn. Eff. 3 $\frac{1}{2}$ 28 Aug. '39	Londen	3 28 Sept. '39
{ Vrsch. in R.C. 3 $\frac{1}{2}$ 28 Aug. '39	Madrid	5 15 Juli '35
Athene	N.-York F.R.B.	1 26 Aug. '37
Batavia	Oslo	3 14 Jan. '37
Belgrado	Parijs	2 3 Jan. '39
Berlijn	Praag	3 1 Jan. '36
Boekarest	Pretoria	3 $\frac{1}{2}$ 5 Mei '38
Brussel	Rome	4 $\frac{1}{2}$ 18 Mei '36
Boedapest	Stockholm	2 $\frac{1}{2}$ 1 Dec. '33
Calcutta	Tokio	3.46 11 Mrt. '38
Dantzig	Warschau	4 $\frac{1}{2}$ 18 Dec. '37
Helsingfors	Zwits. Nat. Bk.	1 $\frac{1}{2}$ 25 Nov. '36
Kopenhagen		

1) 1 $\frac{1}{2}$ % bankwissels i.z. verk. Belgische prod. in het buitenland.

OPEN MARKT.

	1939				1938	1937	1939
	30 Sept.	25/30 Sept.	18/23 Sept.	11/16 Sept.	26 Sept. 1 Oct.	27 Sept. 2 Oct.	14 19 Aug.
<i>Amsterdam</i>							
Partic. disc.	2 $\frac{3}{4}$	2 $\frac{3}{4}$ -3	2 $\frac{3}{4}$ -3 $\frac{1}{4}$	2 $\frac{3}{4}$ -3	1 $\frac{1}{2}$ -1 $\frac{3}{4}$	1 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$
Prolong.	3 $\frac{1}{4}$	3 $\frac{1}{4}$ -3 $\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{4}$ -4	3-3 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$ -2 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{4}$
<i>Londen</i>							
Daggeld	2 $\frac{1}{2}$ -3 $\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$ -3 $\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$ -3	2 $\frac{1}{2}$ -3 $\frac{1}{4}$	1 $\frac{1}{2}$ -1	1 $\frac{1}{2}$ -1	1 $\frac{1}{2}$ -3 $\frac{1}{4}$
Partic. disc.	3 $\frac{3}{8}$ -1 $\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$ -5 $\frac{1}{8}$ 3)	3 $\frac{1}{2}$ -5 $\frac{1}{8}$	3 $\frac{1}{2}$ -3 $\frac{3}{4}$	1-1 $\frac{13}{16}$	1 $\frac{1}{2}$, 3 $\frac{3}{8}$ -9, 16	1 $\frac{1}{2}$ 16-3 $\frac{1}{4}$ 18
<i>Berlijn</i>							
Daggeld	2-1 $\frac{1}{2}$ 4)	2-1 $\frac{1}{2}$ 5)	2 $\frac{3}{8}$ -7 $\frac{1}{8}$ 6)	—	2 $\frac{1}{2}$ -3 $\frac{1}{4}$	3-1 $\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{4}$ -5 $\frac{1}{8}$
Maandgeld	2 $\frac{3}{8}$ -5 $\frac{1}{8}$ 4)	2 $\frac{3}{8}$ -5 $\frac{1}{8}$ 5)	2 $\frac{3}{8}$ -5 $\frac{1}{8}$ 6)	—	2 $\frac{1}{4}$ -3	2 $\frac{1}{4}$ -3	2 $\frac{3}{8}$ -5 $\frac{1}{8}$
Part. disc.	2 $\frac{1}{4}$ 4)	2 $\frac{1}{4}$ 5)	2 $\frac{1}{4}$ 6)	—	2 $\frac{1}{8}$	2 $\frac{1}{8}$	2 $\frac{1}{8}$
Warenw...	4-1 $\frac{1}{2}$ 4)	4-1 $\frac{1}{2}$ 5)	4-1 $\frac{1}{2}$ 6)	—	4-1 $\frac{1}{2}$	4-1 $\frac{1}{2}$	4-1 $\frac{1}{2}$
<i>New York</i>							
Daggeld 1)	1	1	1	1 $\frac{1}{2}$	1	1	1
Partic. disc.	1 $\frac{1}{4}$	1 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$

1) Koers van 29 Sept. en daaraan voorafgaande weken t/m. Vrijdag. 2) 23 Sept. 3) 18-23 Sept. 4) 23 Sept. 5) 18-23 Sept. 6) 11-16 Sept.

WISSELKOERSEN.

KOERSEN IN NEDERLAND.

Data	New York *)	Londen *)	Berlijn *)	Parijs *)	Brussel *)	Batavia 1)
26 Sept. 1939	1.88	7.51	75.—	4.26	31.85	101
27 " 1939	1.87 $\frac{3}{4}$	7.50 $\frac{1}{2}$	75.—	4.26	31.75	101 $\frac{1}{4}$
28 " 1939	1.87 $\frac{3}{4}$	7.55	75.—	4.28 $\frac{1}{2}$	31.72 $\frac{1}{2}$	101 $\frac{3}{4}$
29 " 1939	1.88	7.53 $\frac{1}{2}$	75.—	4.27 $\frac{1}{2}$	31.63	101 $\frac{1}{2}$
30 " 1939	1.87 $\frac{1}{2}$	7.52 $\frac{1}{2}$	75.—	4.27 $\frac{1}{2}$	31.60	101 $\frac{1}{4}$
2 Oct. 1939	1.87 $\frac{1}{8}$	7.53	74.87 $\frac{1}{2}$	4.27	31.59	101 $\frac{3}{4}$
Laagste d.w ¹)	1.87	7.49	74.—	4.20	31.50	100 $\frac{3}{4}$
Hoogste d.w ¹)	1.88 $\frac{3}{4}$	7.58	75.50	4.30	31.90	102
Muntpariteit	1.469	12.1071	59.263	9.747	24.906	100

Data	Zwitserland *)	Praag 1)	Boekarest 1)	Milaan **)	Madrid **)
26 Sept. 1939	42.47 $\frac{1}{2}$	—	—	—	—
27 " 1939	42.45	—	—	—	—
28 " 1939	42.52 $\frac{1}{2}$	—	—	—	—
29 " 1939	42.50	—	—	—	—
30 " 1939	42.45	—	—	—	—
2 Oct. 1939	42.35	—	—	—	—
Laagste d.w ¹)	42.35	—	—	9.60	—
Hoogste d.w ¹)	42.60	—	—	9.90	—
Muntpariteit	48.003	7.371	1.488	13.094	48.52

Data	Stockholm *)	Kopenhagen *)	Oslo *)	Helsingfors 1)	Buenos Aires 1)	Montreal 1)
26 Sept. 1939	44.84	36.87 $\frac{1}{2}$	42.75	3.80	44 $\frac{1}{2}$	—
27 " 1939	44.60	36.30	42.65	—	—	—
28 " 1939	44.80	36.35	42.65	—	44 $\frac{3}{8}$	171
29 " 1939	44.85	36.40	42.70	—	—	171
30 " 1939	44.75	36.25	42.60	—	44 $\frac{3}{8}$	170
2 Oct. 1939	44.70	36.30	42.70	—	43 $\frac{3}{8}$	169
Laagste d.w ¹)	44.50	36.—	42.40	3.70	43 $\frac{1}{2}$	168
Hoogste d.w ¹)	44.90	36.47 $\frac{1}{2}$	42.90	3.82 $\frac{1}{2}$	45	172
Muntpariteit	66.671	66.671	66.671	6.266	95 $\frac{3}{4}$	2.1878

*) Notering te Amsterdam. **) Not. te Rotterdam. 1) Part. opgave. In 't 1ste of 2de No. van iedere maand komt een overzicht voor van een aantal niet wekelijks opgenomen wisselkoersen.

KOERSEN TE NEW YORK. (Cable).

Data	Londen (\$ per £)	Parijs (\$ p. 100 fr.)	Berlijn (\$ p. 100 Mk.)	Amsterdam (\$ p. 100 gld.)
26 Sept. 1939	4,00 $\frac{1}{2}$	2,27 $\frac{3}{4}$	40,07	53,25
27 " 1939	4,01 $\frac{1}{2}$	2,28	40,10	53,30
28 " 1939	4,02 $\frac{1}{2}$	2,28	40,08	53,25
29 " 1939	4,02	2,28 $\frac{1}{2}$	40,00	53,30
30 " 1939	4,02	2,28	40,00	53,31 $\frac{1}{2}$
2 Oct. 1939	4,01 $\frac{1}{2}$	2,28	40,10	53,28
3 Oct. 1938	4,79 $\frac{15}{16}$	2,67 $\frac{3}{4}$	40,07	54,01
Muntpariteit	4,86	3,90 $\frac{3}{4}$	23,81 $\frac{1}{2}$	40 $\frac{1}{16}$

KOERSEN TE LONDEN.

Plaatsen en Landen	Noteerings-eenheden	9 Sept. 1939	16 Sept. 1939	11/23 Sept. '39 Laagste	23 Sept. '39 Hoogste	23 Sept. 1939
Alexandrië..	Piast. p. £	—	97½	97½	97½	97½
Athene	Dr. p. £	535	535	535	535	535
Bangkok...	Sh. p. tical	—	—	—	—	—
Budapest ..	Pen. p. £	—	—	—	—	—
Buenos Aires ¹	p. peso p. £	17.00	17.30	16.40	17.60	16.70
Calcutta	Sh. p. rup.	—	—	—	—	—
Hongkong ..	Sh. p. \$	1/3	1/3	1/2½	1/3½	1/3
Istanbul ..	Piast. p. £	520	510	510	530	510
Kobe	Sh. p. yen	1 1/16 1/64	1/2	1 1/16	1 1/2 1/16	1/2
Lissabon....	Escu. p. £	109¾	110¾	109	111	110
Montevideo ..	d. per £	—	22½	22	24½	23
Montreal ..	\$ per £	4.34	4.45	4.32	4.48	4.45
Rio d. Janeiro	d. per Mil.	—	3 1/16	3 1/16	3¾	3¾
Shanghai ..	d. p. \$	4	4	3½	5	4¾
Singapore ..	Sh. p. \$	2 1/4 1/64	2 1/4 1/16	2 1/4 1/16	2 1/4 1/16	2 1/4 1/16
Valparaiso *)	\$ per £	—	120	90	120	90
Warschau ..	Zl. p. £	—	—	—	—	—

¹) Offic. not. 15 laten, gem. not., welke Imp. hebben te betalen 15 Nov. 1938 17.13. ²) 90 dg. Vanaf 13 Dec. 1937 laatste „export“ noteering.

ZILVERPRIJS

GOUDPRIJS

Londen ¹)	N. York ²)	Londen ³)	A'dam ³)	
26 Sept. 1939..	23 1/8	39 1/8	26 Sept. 1939..	168/-
27 „ 1939..	23 1/8	37 1/8	27 „ 1939..	168/-
28 „ 1939..	23	35 1/8	28 „ 1939..	168/-
29 „ 1939..	22 1/8	35	29 „ 1939..	168/-
30 „ 1939..	—	30	30 „ 1939..	168/-
2 Oct. 1939..	21 1/8	34 1/8	2 Oct. 1939..	168/-
3 Oct. 1938..	19 1/8	42 1/8	3 Oct. 1938..	2070
23 Aug. 1939..	18 1/8	37 1/8	23 Aug. 1939..	2110

¹) in pence p. oz. stand. ²) Foreign silver in \$c. p. oz. fine. ³) In gulden per Kg. 1000/1000. ⁴) in sh. p. oz. fine.

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Vorderingen.	23 Sept. 1939	30 Sept. 1939
Saldo van 's Rijks Schatkist bij De Nederlandse Bank	—	—
Saldo b. d. Bank voor Ned. Gemeenten Voorschotten op ultimo Aug. 1939 a/d. gemeent. verstr. op a. haar uit te keeren hoofds. der pers. bel., aand. in de hoofds. der grondbel. en der gem. fondsbel., alsmede op de belastingen en op de vermogensbelasting	f 78.345,27	f 1.215.560,54
Voor schotten aan Ned.-Indië	60.623.663,26	62.371.084,76
Idem aan Suriname	10.977.412,44	11.127.412,44
Kasvord. weg. creditverstr. a/h. buitenl. Daggeldleeningen tegen onderpand ..	93.362.692,50	93.135.459,30
Saldo der postrek. v. Rijkscomptabelen Vord. op het Alg. Burg. Pensioenf. ¹) ...	58.756.635,81	52.123.121,68
Vord. op andere Staatsbedrijven ¹)	17.055.638,15	17.209.225,91
Verplichtingen		
Voor schot door De Ned. Bank ingev. art. 16 van haar octrooi verstrekt	f 5.672.639,20	f 10.775.521,69
Schatkistbiljetten in omloop	123.025.000,—	122.625.000,—
Schatkistpromessen in omloop	162.000.000,—	186.000.000,—
Zilverbons in omloop	1.069.282,50	1.068.585,50
Daggeldleeningen ²)	5.000.000,—	5.000.000,—
Schuld op ultimo Augustus 1939 a/d gem. weg. a. h. uit te keeren hoofds. d. pers. bel., aand. i. d. hoofds. d. grondb. e. d. gem. fondsbel. alsmede op de bel. en op de vermogensbelasting ..	10.549.916,53	10.549.916,53
Schuld aan Curaçao ¹)	2.085.376,06	1.795.376,06
Schuld aan het Alg. Burg. Pensioenf. ¹)	1.463.232,57	2.171.553,49
Id. a. h. Staatsbedr. der P.T. en T. ¹) ...	193.161.745,57	184.411.073,04
Id. aan andere Staatsbedrijven ¹)	20.543.595,83	20.543.595,83
Id. aan diverse instellingen ¹)	342.039.369,50	343.509.967,11

¹) In rekg.-crt. met 's Rijks Schatkist. ²) Waarvan rechtstreeks bij de Ned. Bank geplaatst f 51.000.000.

NEDERLANDSCH-INDISCHE VLOTTENDE SCHULD.

Vorderingen: ¹)	23 Sept. 1939	30 Sept. 1939
Saldo Javascbe Bank	f 3.489.000,—	f 617.000,—
Saldo b. d. Postchèque- en Girodiensl	220.000,—	303.000,—
Verplichtingen:		
Voor schot 's Rijks kas e. a. Rijksinstell.	60.624.000,—	62.371.000,—
Schatkistpromessen in omloop	19.000.000,—	19.500.000,—
Schatkistbiljetten in omloop	—	—
Schuld a. d. Indische Pensioenfonds	20.000.000,—	20.000.000,—
Schuld aan het Ned.-Ind. Muntfonds.	1.475.000,—	1.475.000,—
Idem aan de Ned.-Ind. Postspaarbank.	111.000,—	131.000,—
Belegde kasmiddelen Zelfbesturen ...	995.000,—	995.000,—
Voor schot van de Javascbe Bank ...	—	—
¹) Betaalmiddelen in 's Landskas f 36.602.000,—.		

SURINAAMSCH E BANK.

Voornaamste posten in duizenden gulden.					
Data	Metaal	Circulatie	Andere opelsch. schulden	Discont.	Div. reke-ningen ¹)
Aug 1939..	870	1.245	650	549	1.373
29 Juli 1939..	915	1.264	628	551	1.375
22 „ 1939..	940	1.164	601	549	1.378
15 „ 1939..	932	1.171	637	541	1.343
8 „ 1939..	921	1.198	645	537	1.355
1 Juli 1914..	645	1.100	560	735	396

¹) Sluftp. der activa.

NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte Balans op 2 October 1939.

Activa.		
Binnenl. Wis-sels, Prom., enz. in disc.	Hfdbk. f 44.873.474,66 Bijbnk. „ 1.577.880,26 Ag.sch. „ 2.505.946,57	f 48.957.301,49
Papier o. h. Buitenl.	f 1.575.000,—	
Af: Verkocht maar voor debk. nog niet afgel.	—	1.575.000,—
Beleeningen incl. vrsch. in rek.-crt. op onderp.	Hfdbk. f 184.053.255,95 ¹) Bijbnk. „ 5.274.471,03 Ag.sch. „ 41.659.466,50	f 230.987.193,48
Op Effecten enz. ...	f 229.380.541,35 ¹)	
Op Goederen en Ceel.	1.606.652,13	230.987.193,48 ¹)
Voorschotten a. h. Rijk	—	9.712.107,20
Munt, Goud	f 105.497.605,—	
Muntmat., Goud ..	998.879.796,95	
Munt, Zilver, enz. „	f 1.104.377.401,95	
Muntmat., Zilver ..	7.971.203,84	1.112.348.605,79
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds	—	43.670.058,15
Gebouwen en Meub. der Bank	—	4.580.000,—
Diverse rekeningen	—	23.062.889,13
Staat d. Nederl. (Wet v. 27,5/32, S. No. 221)	—	7.629.955,16
		f 1.482.523.110,40

Passiva.		
Kapitaal	f 20.000.000,—	
Reservefonds	4.277.243,54	
Bijzondere reserve ..	7.756.940,37	
Pensioenfonds	11.975.514,75	
Bankbiljetten in omloop	1.164.956.940,—	
Bankassigtiën in omloop	107.081,53	
Rek.-Cour. { Het Rijk f — Andere „ 268.998.228,99	268.998.228,99	
Diverse rekeningen	4.451.161,22	
		f 1.482.523.110,40
Beschikbaar metaalsaldo	f 538.673.361,96	
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de Bank gerechtigd is	1.346.683.400,—	
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de Bank ondergebracht	13.000.000,—	

¹) Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99) .....

f 60.612.475,—

Voornaamste posten in duizenden gulden.

Data	Goud		Circulatie	Andere opelsch. schulden	Beschikb. metaal-saldo	Dek-kings-perc.
	Munt	Muntmat.				
2 Oct. '39	105498	998 880	1.164.957	269.105	538.673	77
25 Sept. '39	105498	998.882	1.142.100	336.460	520.285	75
21 Aug. '39	105958	1.023.467	1.011.582	401.626	590.049	79,9

Data	Totaal bedrag discontos	Schatkist-promessen rechtstreeks	Belee-ningen	Papier op het buitenl.	Diverse reke-ningen ¹)
2 Oct. 1939	48.957	13.000	230.987	1.575	23.063
25 Sept. 1939	90.359	43.000	233.703	1.575	3.369
21 Aug. 1939	21.297	—	214.812	1.575	11.581

¹) Onder de activa.

JAVASCHE PANK.

Data	Goud	Zilver	Circulatie	Andere opelsch. schulden	Beschikb. metaal-saldo
30 Sep '39 ²)	146.880		199.350	75.760	36.836
23 „ '39 ²)	147.360		197.600	81.040	35.904
5 Aug. '39	116.886	19.214	202.897	66.686	28.267
29 Juli '39	116.886	19.274	199.159	69.531	28.684
19 Aug. '39	147.910		198.910	72.390	39.890

Data	Wis-sels, buiten N.-Ind. betaalb.	Dis-conto's	Belee-ningen	Diverse reke-ningen ¹)	Dek-kings-percentage
30 Sept. '39 ²)	9.490	80.870		50.710	53
23 „ '39 ²)	11.070	79.690		53.270	53
5 Aug. 1939	10.457	14.367	48.868	60.361	55
29 Juli 1939	11.474	14.447	46.256	62.124	51
19 Aug. 1939	9.300	74.570		51.940	55

¹) Sluftp. activa. ²) Cijfers telegrafisch ontvangen.